

SBÍRKA SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ A STANOVISEK

VÝBĚR Z ROZHODNUTÍ

Evropského soudu
pro lidská práva
ve Strasbourgu

OBSAH:		
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 18131/91 ve věci Stjerna versus Finsko.....	2
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 15287/89 ve věci Beaumartin versus Francie.....	9
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 16997/90 ve věci De Moor versus Belgie.....	16
	Rozsudek Evropského soudu o stížnosti č. 14310/88 ve věci Murrayová versus Spojené království.....	25
	Organizace a činnost Evropského soudu pro lidská práva.....	43

ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

25. listopadu 1994

VĚC STJERNA

(Rozsudek ve věci Stjerna versus Finsko)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu se článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu, jako Senát, který tvořili následující soudci: R. Ryssdal, předseda, F. Matscher, L. – E. Pettiti, B. Walsh, C. Russo, I. Foighel, R. Pekkanen, J. M. Morenilla, L. Wildhaber, a dále H. Petzold, úřadující tajemník Soudu, po neveřejné poradě, která se konala dne 21. června a 24. října 1994, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Případ byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 9. září 1993, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené ve článku 32 odst. 1 a článku 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 18131/91) proti Finské republice, předložené Komisi podle článku 25 finským občanem, panem Stjernou, dne 11. března 1991. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, kterým Finsko uznalo obligatorní pravomoc Soudu (článek 46). Předmětem žádosti bylo získání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 8 a 14 Úmluvy.

2. V odpovědi na dotaz učiněný podle ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu žadatel uvedl, že si přeje se zúčastnit řízení, a ustanovil právníka, který jej bude zastupovat (ust. 30).

3. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován pan R. Pekkanen, zvolený soudce finské národnosti (článek 43 Úmluvy), a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 24. září 1993 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pana F. Matschera, L. – E. Pettitiho, N. Valticose, B. Walshe, I. Foighela, J. M. Morenilly a L. Wildhabera (články 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4). Následně pan C. Russo, náhradní soudce, nastoupil namísto pana N. Valticose, který se nemohl zúčastnit dalšího projednávání případu (ust. 22 § 1 a 24 § 1).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem vlády Finska (dále jen „Vláda“), právníkem žadatele a delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a 38). V souladu s následně vydaným nařízením obdržel tajemník Soudu dne 14. března 1994 zápis žadatele a Vlády. V dopise ze dne 7. dubna 1994 tajemník Komise oznámil, že si delegát nepřeje odpovědět písemně.

5. Den 25. března 1994 předseda Soudu připustil požadavek žadatele nezveřejňovat jeho křestní jméno.

6. Od 4. do 9. května 1994 Komise předložila různé dokumenty, které si vyzádal tajemník Soudu na základě pokynů předsedy Soudu.

7. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu se jednání konalo veřejně dne 25. května 1994 v Paláci lidských práv ve Strasbourg. Soud předtím vykonal přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu

pan T. Grönberg, velvyslanec, ředitel pro právní záležitosti, Ministerstvo zahraničních věcí, zástupce vlády; pan A. Kosonen, právní poradce, Ministerstvo zahraničních věcí, druhý zástupce vlády; pan Y. Mäkelä, právní poradce, Ministerstvo spravedlnosti, poradce;

(b) za Komisi

pan H. Danelius, delegát;

(c) za žadatele

pan M. Fredman, asianajaja, advokát, právní zástupce;

Soud vyslechl úvodní přednesy pana Grönberga, pana Daneliuse a pana Fredmana, jakož i odpověď na otázku položenou jedním z jeho členů.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Zvláštní okolnosti případu

8. Pan Stejrna je finským občanem a žije v Helsinkách.

9. Dne 28. března 1989 požádal pan Stjerna krajský národní výbor (lääninhallitus, länsstyrelsen) v Uusimaa o povolení ke změně svého příjmení Stjerna (vyslovováno „Šerna“) na „Tawaststjerna“. Tvrdil, že jeho předkové navrhované příjmení používali a že ostatní členové rodiny Stjerna též pocítují jako nespravedlivé, že nesou pouze polovinu z původního příjmení. Užívání tohoto příjmení navíc přinášelo praktické obtíže, protože mělo starou švédskou podobu, nebylo příliš známé a obtížně se vyslovovalo. Znamenalo to, že bylo často chybně hláskováno (jako „Stjärna“, „Säärna“, „Saarna“, „Seerna“, „Sierna“, „Tierna“ a „Stjerba“).

10. Ve svém stanovisku ze dne 19. dubna 1989, předloženém krajskému národnímu výboru, se poradní výbor ve věcech jmen (nimilautakunta, nämnden för namnändren) proti této změně postavil. Nebylo prokázáno, že by navrhované příjmení bylo užíváno jeho předky, protože se předek, o něhož se jednalo, pan Fredrik Stjerna, narodil jako nemanželské dítě. Zmínění předkové byli příliš vzdáleni na to, aby splnili předpoklady článku 10 odst. 2 zákona o příjmeních z roku 1985 (sukunimilaki 694/85, släktnamnslagen 694/85, viz níže uvedený bod 17).

11. Během výměny názorů s poradním výborem ve věcech jmen žadatel dne 14. června 1989 uvedl, že jeho příjmení vedlo ve finštině ke vzniku hanlivé přezdívky „kirnu“, odvozené od švédského slova „kärna“ („máselnice“). Navíc nemůže být podle jeho názoru vzdálenost zmíněných předků důvodem pro zamítnutí povolení ke změně příjmení. S odkazem na genealogickou zprávu zpochybnil tvrzení, že pan Magnus Fredrik Tawaststjerna nebyl otcem pana Fredrika Stjerna.

12. Dne 25. října 1989 poradní výbor ve věcech jmen doporučil, aby byl žadatelův požadavek zamítnut; shledal navrhované příjmení nevhodným. Ačkoliv pan Stjerna uvedl na podporu své žádosti výmluvný argument – obskurní povahu svého příjmení – a je potomkem osoby jménem Tavaststjerna, jeho předek, který zemřel v roce 1773, je příliš vzdálen a navržené příjmení by se stalo zdrojem nepřijemností, podobně jako jeho současné příjmení.

13. Dne 21. listopadu 1989 žadatel sdělil poradnímu výboru ve věcech jmen, že došlo ke zpoždění jeho pošty v důsledku toho, že bylo jeho příjmení chybně hláskováno. V souladu s hláskováním, navrženým jedním z jeho členů, požádal o změnu svého příjmení na „Tavaststjerna“ (narodil od „Tawaststjerna“).

14. Dne 12. února 1990 na základě článku 10 odst. 2 zákona o příjmeních krajský národní výbor zamítl žadatelovu žádost o povolení ke změně jeho příjmení. Nebyl uspokojen tím, že navržené příjmení používali jeho předkové tak, že se stalo „vžitým“, protože první předek, který nesl jeho současné příjmení, se narodil jako nemanželské dítě. Jelikož bylo navrhované příjmení používáno jeho předky, kteří jsou velmi vzdáleni, nebylo by vhodné jeho příjmení změnit na jejich příjmení.

15. Žadatel se proti rozhodnutí krajského národního výboru odvolal k nejvyššímu správnímu soudu (korkein hallinto-oikeus, högsta förvaltningsdomstolen), který ve svém rozsudku ze dne 14. listopadu 1990 potvrdil rozhodnutí výboru poměrem čtyř hlasů ku jednomu. Měl za to, že z písemných důkazů vyšlo najevo, že předek žadatele, pan Fredrik Stjerna, se narodil v roce 1764 a byl nelegitimním synem pana Magnuse Fredrika Tavaststjerna. Pouze z tohoto důvodu nelze považovat navržené jméno za jméno, které bylo u předků žadatele vžitě, jak to vyžaduje článek 10 odst. 2 zákona o příjmeních. V tomto světle a ve světle odůvodnění ze strany výboru pro změnu jeho rozhodnutí neexistoval důvod. Podle názoru menšiny bylo příjmení Tavaststjerna u žadatelových předků příjmením „vžitým“. Skutečnost, že se Fredrik Stjerna, první z jeho předků, který se jmenoval Stjerna, narodil mimo manželství, nebyla relevantní. Vzhledem k nepřijemnostem, které způsobuje současné příjmení, by mělo být rozhodnutí krajského národního výboru zrušeno a případ vrácen.

16. Podle Vlády uvádí průvodce finskými příjmeními z roku 1984 asi 7.000 příjmení, která se přestala používat, a navíc asi 2.000 příjmení, založených na běžných finských podstatných jménech a místopisných názvech.

27. Pokud by krajský národní výbor, nebo v případě odvolání nejvyšší správní soud, změnu příjmení povolily, musely by o novém příjmení informovat středisko (článek 8 odst. 1 vyhlášky o jménech z roku 1991 [nimiasetus 254/91, namnförordning 254/91]). Orgán, který vydal povolení ke změně příjmení, musel být v rejstříku uveden (článek 7 odst. 4 vyhlášky z roku 1970).

28. Od 1. listopadu 1993 zákon z roku 1970 a vyhláška z roku 1970 nahradil zákon o údajích o obyvatelstvu z roku 1993 (väestötietolaki 507/1993, befolkningsdatalag 507/1993) a vyhláška o údajích o obyvatelstvu z roku 1993 (väestötietoasetus 886/1993, befolkningsdataförordning 886/1993).

B. Srovnávací právo

29. Podle legislativy o jménech platné ve dvanácti členských státech Mezinárodní komise o občanskoprávním statutu, jež jsou všechny členy Rady Evropy, má osoba možnost změnit své jméno za určitých podmínek. V Belgii, Portugalsku a Turecku se lze na podporu žádosti o změnu jména dovolat jakéhokoli důvodu. Ve Francii, Německu, Lucembursku a Švýcarsku musí jít o přesvědčivé důvody. V některých zemích se vyžadují zvláštní důvody: například to, že současné jméno způsobuje problémy s výslovností a hláskováním (Rakousko), nebo právní nebo sociální těžkosti (Rakousko a Řecko), nebo je v rozporu se slušností (Nizozemí a Španělsko), nebo je směšné (Rakousko, Itálie a Nizozemí), nebo je jinak v rozporu s důstojností dotčené osoby (Španělsko) (viz Guide pratique international de l'état civil, Paříž, Mezinárodní komise). Změny jména se zapisují do rejstříků obyvatelstva na žádost osoby, která má o to zájem (Belgie a Francie), nebo z moci úřední (Francie), nebo se tak stane automaticky (ostatních deset členů Mezinárodní komise).

30. Podle anglického práva má osoba nárok přijmout příjmení dle svého vlastního výběru a používat toto příjmení bez omezení a formalit, vyjma v souvislosti s praxí některých profesí (Halsbury's Laws of England, 4. vydání, svazek 35, odstavce 1173–1176). Nové příjmení je platné pro účely právní identifikace, může být používáno ve veřejných dokumentech a zapisuje se na volební listinu (rozsudek Cossey versus Spojené království ze dne 27. září 1990, série A č. 184, strana 9, § 16). Spojené království nezná osvědčení o občanskoprávním statutu ani jiné rovnocenné dokumenty o aktuální identitě (tamtéž, § 17). Téměř úplná absence formalit, které upravovaly změny jmen v anglickém právu, vyústila v celou řadu změn (Margaret Killerby, Précisions sur le droit anglais du nom, strany 183–184 v La nouvelle loi sur le nom, Paříž, 1988).

JEDNÁNÍ PŘED KOMISÍ

31. Ve své žádosti ze dne 11. března 1991 (č. 18131/91) ke Komisi si pan Stjerna stěžoval, že zamítnutí jeho žádosti o změnu příjmení ze strany finských úřadů bylo porušeno jeho právo na respektování soukromého života podle článku 8 Úmluvy. Taktéž se opíral o článek 14 (zákaz diskriminace).

32. Dne 29. června 1992 prohlásila Komise stížnost za přípustnou. Ve své zprávě ze dne 8. července 1993 (článek 31) vyjádřila stanovisko, že nedošlo ani k porušení článku 8 (poměrem dvanácti hlasů ku devíti), ani článku 14 ve spojení s článkem 8 (jednomyslně). Úplné znění tohoto stanoviska, jakož i oddělených stanovisek, obsažených ve zprávě, je uvedeno v příloze k tomuto rozsudku.

KONEČNÉ NÁVRHY VLÁDY PŘEDLOŽENÉ SOUDU

33. Při jednání dne 25. května 1994 vláda vyzvala Soud, aby rozhodl, jak se tvrdí v jejích zápisech, že v tomto případě nedošlo k žádnému porušení Úmluvy. Žadatel potvrdil podání, uváděná ve svých stanoviscích, v tom směru, že skutková zjištění jeho případu zakládají porušení článku 8 samostatně a ve spojení se článkem 14. Taktéž znovu zopakoval svůj nárok na zadostiučinění podle článku 50.

PŘÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 8 Úmluvy

34. Žadatel tvrdil, že zamítnutí změny jeho příjmení na Tavaststjerna ze strany finských úřadů představuje porušení článku 8 Úmluvy, který zní: „1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, svého obydlí a korespondence. 2. Státní orgán nesmí do výkonu tohoto práva zasahovat, kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a kdy je to v demokratické společnosti nebytné v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

35. Vláda a Komise zastávaly opačný názor.

A. Rozsah otázek před Soudem

36. Ve své stížnosti, kterou Komise prohlásila za přípustnou, žadatel tvrdil, že napadené zamítnutí zakládalo porušení článku 8 pod titulem „soukromý život“, a to z toho důvodu, že jeho současné příjmení vedlo k praktickým těžkostem a vzniku hanlivé přezdívky, a z důvodu své vazby na rodinu Tavaststjerna. Před Soudem dále přednesl, že si přál své příjmení změnit, aby se vyhnul bývalému kolegovi, který ho zastrašoval a obtěžoval. Tento argument však nebyl před Komisí vznesen a je v každém případě neodůvodněný. Soud tedy omezí své zkoumání na skutečnosti v jeho stížnosti tak, jak byla tato stížnost Komisí prohlášena za přípustnou (viz např. rozsudek Olson versus Švédsko [č. 2] ze dne 27. listopadu 1992, série A č. 250, strany 35–36, § 75).

A. Uplatnění článku 8

37. Soud poznamenává, že článek 8 neobsahuje žádný zvláštní odkaz na jména. Bez ohledu na to se však jméno osoby dotýká jejího soukromého a rodinného života, jelikož představuje způsob její osobní identifikace a její vazbu na rodinu (rozsudek Burghartz versus Švýcarsko ze dne 22. února 1994, série A č. 280–B, str. 28, § 24, viz též Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva č. II., str. 36 a násl., ORAC Praha, 1995). Skutečnost, že může na regulaci používání jmen existovat veřejný zájem, nepostačuje k tomu, aby vyloučila problém jména určité osoby z rámce soukromého a rodinného života, který byl do jisté míry vykládán i včetně práva určit si vztahy s jinými (tamtéž). Předmět žaloby tedy spadá do rámce článku 8.

C. Soulad s článkem 8

38. Zamítnutí povolení k přijetí určitého nového příjmení ze strany finských úřadů nemůže být podle názoru Soudu nutně považováno za zásah do výkonu žadatelova práva na respektování jeho soukromého života, jako by byla například jemu uložená povinnost změnit si příjmení. Avšak tak, jak již Soud rozhodl v řadě případů, ačkoliv zásadním předmětem článku 8 je ochrana jednotlivce proti svémocným zásahům ze strany státních orgánů do výkonu jeho chráněného práva, může kromě toho existovat i pozitivní povinnost, tkvící ve skutečném „respektování“ soukromého života. Hranice mezi pozitivními a negativními povinnostmi státu podle článku 8 nedovolují samy o sobě upřesnění definice. Uplatnitelné zásady jsou však podobné. V obou souvislostech je nutné přihlídnout k soupeřícím zájmům jednotlivce a společnosti jako celku (viz například rozsudek Keegan versus Irsko ze dne 26. května 1994, série A č. 290, str. 19, § 49).

39. Přes vzrůstající používání osobních identifikačních čísel ve Finsku i v ostatních smluvních státech si jména při identifikaci osob zachovávají klíčovou úlohu. Jelikož z tohoto důvodu Soud uznává, že mohou existovat skutečné důvody podnětující jednotlivce k tomu, aby si chtěl své jméno změnit, Soud akceptuje, že právní omezení takové možnosti mohou být ve veřejném zájmu ospravedlnitelná; např. za účelem zajištění řádné registrace obyvatelstva nebo zajištění prostředků osobní identifikace a vazby nositelů daných jmen na rodinu. V této souvislosti se poznamenává, že v řadě smluvních států musí být žádost o změnu jména určité osoby podložena přesvědčivými nebo zvláštními důvody, zatímco v jiných státech mohou být uvedeny jakékoliv důvody (viz výše uvedený bod 29) a v jednom státě v zásadě neexistují omezení žádná (viz výše uvedený bod 30). Mezi národními systémy zemí Úmluvy existuje úzká společná oblast, týkající se podmínek, za kterých může právně dojít ke změně jména. Soud dovozuje, že ve zvláštní oblasti, která je předmětem úvah, smluvní strany používají širokou škálu uvážení. Úkolem Soudu není, aby sám zastupoval příslušné finské orgány při určování nejhodnějšího přístupu pro regulaci změn příjmení ve Finsku, avšak spíše aby v souladu s Úmluvou přezkoumal rozhodnutí, která tyto orgány přijaly při výkonu své pravomoci uvážení (viz např. rozsudek Hokkanen versus Finsko ze dne 23. září 1994, série A č. 299–A, § 55; a mutatis mutandis rozsudek Handyside versus Spojené království ze dne 7. prosince 1976, série A č. 24, str. 23, § 49).

40. Před Soudem žadatel tvrdil, že mu používání jeho současného příjmení způsobuje nepříjemnosti. Je to staré a neobvyklé švédské příjmení a švédsky mluvící osoby ve Finsku v každém případě tvoří pouze asi šest procent obyvatelstva a žijí zejména v přímořských oblastech. Ačkoliv švédská příjmení nejsou ve Finsku neobvyklá, hláskování a výslovnost jeho příjmení, začínajícího spojením tří souhlásek – „stj“ – byly pro finské osoby nemluvící švédsky zvláště obtížné. Jeho pošta se opožďovala v důsledku chybného hláskování jeho příjmení a toto vedlo ke vzniku hanlivé přezdívky: „kirnu“ ve finštině, odvozené od švédského slova „kärna“ (v češtině „máselnice“). Argumentoval tím, že rozhodující váhu je nutné přiznat skutečnosti, že jemu samému byly tyto důvody potíží nepřijemné. Navrhované příjmení, Tavaststjerna, ačkoliv je mnoha způsoby podobné příjmení Stjerna, nepovede ke stejným problémům; je obvyklejší a je známější v oblasti, ve které žije, a nelze je snadno změnit v hanlivou přezdívku. Za druhé, žadatel znovu opakoval své zásadní tvrzení vůči finským úřadům, že si v souladu s finskou tradicí výběru jmen zvolil příjmení, které nosil předek z otcovy strany. Tavaststjerna bylo jediné příjmení, které

splňovalo tuto tradici a odlišovalo se od jeho současného příjmení. Síla jeho přibuzenství k rodině Tavaststjerna byla v první řadě otázkou, kterou měl posoudit on sám. Zvláštní význam je tedy nutné přiznat skutečnosti, že doba přibližně jednoho sta šedesátí let mezi úmrtím posledního předka s příjmením Tavaststjerna a jeho vlastním narozením podle jeho názoru nebyla natolik dlouhá, aby seřela pouta, která jej s touto rodinou svazují, a jeho smysl k ní přináležet. Zamítnutí povolení ke změně jeho příjmení na Tavaststjerna ze strany finských úřadů nemělo za cíl ochranu zájmů této společnosti; takové úvahy byly v každém případě irelevantní, jelikož žadatel byl přímým potomkem Tavaststjerna. Rozhodnutí o zamítnutí nemůže být odůvodněno ani z důvodu požadavků na registraci obyvatelstva ve Finsku, jelikož se nyní pro tyto účely používají identifikační čísla. V této souvislosti argumentoval žadatel tím, že zákon z roku 1985 přiznal používaným jménům příslušnou ochranu. Zamítnutí znamená, že byl nucen buď nadále používat své nevyhovující příjmení, nebo přijmout jiné, které by se mu nelíbilo.

41. Vláda a Komise zastávaly názor, že skutečnost, že žadateli bylo zamítnuto povolení změnit své příjmení na Tavaststjerna, nepředstavuje nerespektování jeho práva na soukromý život, a to zejména z toho důvodu, že nepřijemností, které v důsledku svého současného příjmení zažíval, nebyly dostatečně vážné a že jeho spojení s požadovaným příjmením Tavaststjerna bylo příliš vzdálené.

42. Pokud se týče nepřijemných situací, na které si žadatel stěžoval, Soud není přesvědčen důkazy, které před ním byly uvedeny, o tom, že údajné obtíže při hláskování a výslovnosti příjmení mohly být velmi časté nebo větší než ty, které dnes zažívá celá řada lidí v Evropě, kde se pohyb osob mezi zeměmi a jazykovými oblastmi stává stále běžnějším. V každém případě podle názoru poradního výboru ve věcech jmen by používání příjmení Tavaststjerna znamenalo praktické problémy podobné těm, které jsou spojeny s příjmením Stjerna (viz výše uvedený bod 12). V této souvislosti má Soud za to, že státní orgány jsou v zásadě povolnější k posouzení stupně nepřijemností souvisejících s používáním jednoho příjmení spíše než příjmení jiného v rámci jejich společnosti, a v tomto případě nebyly citovány žádné dostatečné důvody, které by odůvodnily, aby Soud dospěl k jinému závěru než finské orgány. Konečně přesto, že žadatelovo současné příjmení mohlo vést ke vzniku hanlivé přezdívky, není to zvláštní rys jeho příjmení, jelikož mnohá příjmení vedou sama o sobě ke komolení. Ve světle předcházejícího Soud neshledal, že by důvody nepřijemností, na které si žadatel stěžoval, byly dostačující, aby vznesly otázku nerespektování soukromého života podle odstavce 1.

43. Co se týče žadatelovy vazby na navrhované příjmení, Soud shledává, že poslední předek, který nesl toto příjmení, zemřel více než dvě stě let před okamžikem, kdy žadatel požádal o nabytí tohoto příjmení. Bez ohledu na žadatelovy vlastní pocity ohledně toho, že je potomkem zmíněného předka, žil tento předek před tak dlouhou dobou, že tomuto vztahu nemůže být pro účely odstavce 1 článku 8 přikládána žádná zvláštní váha.

44. Kromě toho, kdyby byl žadatel ochoten si pro sebe vymyslet nové jméno nebo se identifikovat s již používaným jménem, měl by širokou škálu možností (viz výše uvedený bod 16), jak již zdůraznila Vláda.

45. Vzhledem k těmto okolnostem Soud ve shodě s Komisí a Vládou shledává, že zamítnutí povolení žadateli ke změně jeho příjmení ze Stjerna na Tavaststjerna ze strany finských orgánů nezakládá nerespektování jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Nedošlo tedy k žádnému porušení tohoto článku.

II. Údajné porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8

46. Žadatel dále tvrdil, že napadené zamítnutí zakládá porušení článku 14 Úmluvy, chápaného ve spojení se článkem 8. Článek 14 stanoví: „Užívání práv a svobod, stanovených v [této] Úmluvě, musí být zajištěno bez diskriminace z jakéhokoliv důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek nebo jiné postavení.“

47. Vláda a Komise nesouhlasily.

48. Vzhledem k závěrům uvedeným výše v bodě 37 Soud rozhodl, že se článek 14 na tento případ vztahuje (viz, kromě jiných rozhodnutí rozsudek Inze versus Rakousko ze dne 28. října 1987, série A č. 126, str. 17, § 36). Pro účely článku 14 je zacházení diskriminující, pokud pro ně neexistuje žádné objektivní a rozumné odůvodnění, to jest, pokud nesleduje legitimní cíl nebo pokud neexistuje rozumná proporcionalita mezi použitými prostředky a cílem, který má být uskutečněn. Smluvní státy při hodnocení, zda a do jaké míry rozdílnosti v jinak podobných situacích odůvodňují rozdílné zacházení podle práva, užívají jistou míru uvážení (tamtéž, str. 18, § 41).

49. Žadatel si stěžoval na skutečnost, že při zamítnutí jeho žádosti o změnu příjmení krajský národní výbor ve svém odůvodnění uvedl, že pan Fredrik Stjerna, první předek, který nesl žadatelovo příjmení, byl nelegitimním synem pana Magnuse Fredrika Tavaststjerna, posledního předka, který nesl navrhované příjmení. Na tuto skutečnost, která byla převzata ze stanoviska poradního výboru ve věcech jmen, se též dovolával nejvyšší správní soud, jak vyplývá ze stanoviska nesouhlasícího soudce, který ji odmítl jako irelevantní. Zamítnutí povolení přijmout příjmení Tavaststjerna se tedy zakládalo na diskriminujících důvodech, neslučitelných se článkem 14, a to na jeho „sociálním původu, rodu nebo jiném postavení“.

50. Podle Vlády a Komise bylo žadatelovo tvrzení nepodložené; skutečnost, že byl zmíněný předek nemanželské dítě, nebyla pro napadené rozhodnutí rozhodující.

51. Soud není přesvědčen, že byl žadatel vystaven diskriminujícímu zacházení. Odkazy v příslušných rozhodnutích na tom že jeden z jeho předků byl nemanželské dítě, vysvětlují, proč se Fredrik Stjerna nejmenoval Tavaststjerna, ale nezdá se, že by měly jakýkoliv vztah k napadenému zamítnutí. Neexistuje nic, co by naznačovalo, že by finské úřady dospěly k odlišným rozhodnutím, kdyby tento předek byl „legitimním“ dítětem, které z nějakého jiného důvodu dostalo příjmení Stjerna. Důvodem pro zamítnutí žádosti se zdá být spíše skutečnost, že příjmení Tavaststjerna žadatelova rodina nepoužívala více než dvě stě let a nebylo lze tedy říci, že bylo v rodině „vžitě“, což je podmínkou pro získání příjmení podle článku 10 odst. 2 zákona z roku 1985 (viz výše uvedené body 15 a 17). Netvrdí se, že tento druhý důvod byl diskriminující ve smyslu článku 14 a na základě důkazů o něm Soud nemá žádný důvod, aby rozhodl, že diskriminující byl. Shrnuto, odůvodnění předložené Vládou se zdá být objektivní a rozumné. S ohledem na výše uvedené Soud uzavírá, že nedošlo k porušení článku 14, chápaného v souvislosti se článkem 8.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. rozhoduje, že se v tomto případě uplatní článek 8 Úmluvy;
2. rozhoduje, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy;
3. rozhoduje, že nedošlo k porušení článku 14 Úmluvy, chápaném v souvislosti se článkem 8.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 25. listopadu 1994.

Herbert PETZOLD
úřadující tajemník

Rolv RYSSDAL,
předseda

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
24. listopadu 1994
VĚC BEAUMARTIN
(Rozsudek ve věci Beaumartin versus Francie)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu se článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu, jako Senát, který tvořili následující soudci: R. Ryssdal, předseda, F. Matscher, L. – E. Pettiti, A. Spielmann, A. N. Loizou, F. Bigi, Sir John Freeland, G. Mifsud Bonnici, J. Makarczyk, a dále H. Petzold, úřadující tajemník Soudu, po neveřejné poradě, která se konala dne 24. června a 25. října 1994, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Příklad byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 9. září 1993, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené ve článku 32 odst. 1 a článku 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 15287/89) proti Francouzské republice, předložené Komisi podle článku 25 třemi francouzskými občany, panem Pierrem Beaumartinem a jeho dvěma sestrami, paní Jeanne Droinovou a paní Paule Thiboutovou, dne 19. července 1989. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, kterým Francie uznala obligatorní pravomoc Soudu (článek 46). Předmětem žádosti bylo získání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 6 odst. 1 Úmluvy.

2. V odpovědi na dotaz učiněný v souladu s ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu žadatelé uvedli, že si přeji se zúčastnit řízení, a ustanovili právníka, který je bude zastupovat (ust. 30).

3. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován pan L. – E. Pettiti, zvolený soudce francouzské národnosti (článek 43 Úmluvy), a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 24. září 1993 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pana F. Matschera, A. Spielmanna, S. K. Martense, A. N. Loizou, F. Bigiho, Sira Johna Freelanda, a G. Mifsud Bonnicioho (články 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4). Následně pan J. Makarczyk, náhradní soudce, nastoupil namísto pana S. K. Martense, který se nemohl dalšího projednávání případu zúčastnit (ust. 22 § 1 a 24 § 1).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem francouzské vlády (dále jen „Vláda“), právníkem žadatelů a delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a 38). V souladu s následně vydaným nařízením obdržel tajemník Soudu dne 18. února 1994 zápisy žadatelů a Vlády. Dne 10. května tajemník Komise informoval tajemníka Soudu o tom, že delegát Komise přednese svá stanoviska při jednání. Dne 6. listopadu 1993 Komise předložila spis o řízení před ní, který si vyžádal tajemník Soudu na základě pokynů předsedy Soudu.

5. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu se veřejné zasedání konalo dne 24. května 1994 v Paláci lidských práv ve Strasbourgu. Soud předtím vykonal přípravné řízení. Před Soud předstoupili:

(a) za Vládu

pan J. – P. Puissechet, ředitel pro právní záležitosti, Ministerstvo zahraničních věcí, zástupce Vlády; paní M. Merlin-Desmartis, soudkyně správního soudu, přidělená oddělení pro právní záležitosti, Ministerstvo zahraničních věcí, poradce;

(b) za Komisi

pan J. – C. Soyer, delegát;

(c) za žadatele

paní C. Waquetová, advokátka při Státní radě (Conseil d'Etat) a Kasačním soudu, právní zástupce.

Soud vyslechl úvodní přednesy pánů Puissecheta a Soyera a paní Waquetové, jakož i odpovědi na své otázky a otázky několika soudců.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

6. Pan Pierre Beaumartin, průmyslník v důchodu francouzské národnosti, žije v Léognanu (Gironde). Jeho sestry, paní Jeanne Droinová a paní Paule Thiboutová, žijí v Bordeaux, resp. v Paříži.

A. Znárodnění

7. Žadatelé dohromady vlastnili deset akcií Sociétés immobilière du Karmat El Hadj, společnosti zřízené podle marockého práva, jejímž jediným majetkem byl zemědělský nemovitý majetek o rozloze více než 400 hektarů v marocké provincii Kenitra a jejíž základní jmění se dělilo na 6.000 akcií. Dále vlastnili téměř veškeré základní jmění Sociétés foncière du Quartier de l'Europe, neobchodní společnosti (sociétés civiles) podle francouzského práva, která kromě budovy v Paříži sama vlastnila 5.959 akcií této marocké společnosti.

8. Na základě dahiru (královského nařízení) ze dne 2. března 1973 marocká vláda znárodnila zemědělskou půdu, náležející cizincům.

B. Řízení o náhradě

9. Dne 2. srpna 1974 uzavřely marocká a francouzská vláda na základě jednání Protokol s cílem zakotvit ustanovení o finančních důsledcích znárodnění majetku francouzských občanů. Následující ustanovení se vztahují k tomuto případu:

Článek 1

„Marocká vláda vyplatí francouzské vládě náhradu formou jednorázové paušální částky a francouzská vláda bude odpovědná za poměrné rozdělení této částky mezi osoby oprávněné z tohoto Protokolu. Oprávněné osoby musí být fyzickými osobami francouzské národnosti, které jsou samostatnými nebo společnými vlastníky půdy nebo členy sdružení nebo společností, nebo které pocítily důsledky dahiru ze dne 2. března 1973 v jiném postavení.“

Článek 4

„Francouzská vláda bude zodpovědná za poměrné rozdělení náhrady stanovené v tomto Protokolu. ...“

Článek 6

„S účinností od podpisu tohoto Protokolu se obě vlády zavazují za podmíněk, že druhá vláda splní své povinnosti podle tohoto Protokolu, nepředložit jiné vládě ani rozhodčímu soudu žádné nároky, vznesené jejími občany s ohledem na jejich majetek, práva a zájmy stanovené ve člancích 1, 2 a 5 tohoto Protokolu, ani takové nároky podporovat.“

Vyhláška z 3. 1. 1975 text této dohody vyhlásila a uložila předsedovi vlády a ministrovi zahraničních věcí její provedení.

10. Podle vyhlášky ze dne 6. listopadu 1979 byl ustaven výbor odpovědný za poměrné rozdělení marockého odškodnění. Článek 3 této vyhlášky stanovil: „Výbor budou tvořit (a) zástupce Ministerstva zahraničních věcí, který bude výboru předsedat; (b) zástupce Ministerstva spravedlnosti; (c) zástupce Ministerstva vnitra; a (d) zástupce Ministerstva hospodářství. Předseda a členové výboru budou jmenováni na základě nařízení ministra zahraničních věcí... Rozhodnutí budou přijímána většinou. Hlas předsedy je rozhodující.“

11. V rozhodnutí ze dne 23. června 1980, oznámeném dne 31. července 1980, výbor přiznal žadatelům jakožto fyzickým osobám náhradu pouze s ohledem na akcie, které vlastnili přímo v Sociétés immobilière du Karmat El Hadj, t.j. čtyři akcie v případě pana Beaumartina a tři akcie v případě každé z jeho sester. Na druhé straně jim podle druhého odstavce článku 1 Protokolu zamítl vyplacení náhrady v důsledku jejich postavení většinových vlastníků Sociétés foncière du Quartier de l'Europe.

C. Soudní řízení

1. Před pařížským správním soudem

12. Dne 26. září 1980 žadatelé napadli toto rozhodnutí u pařížského správního soudu. Důvody jejich žádosti byly uvedeny ve stanoviscích předložených dne 9. února 1981. Stěžovali si na to, že výbor stanovil, že náhrada za zemědělský nemovitý majetek marocké majetkové společnosti má být přiznána pouze na základě akcií, které vlastnili v této společnosti svými vlastními jmény, aniž by vzal v úvahu akcie, které vlastnili ve francouzské majetkové společnosti. Ministr zahraničních věcí, odpůrce v tomto řízení, předložil v odpovědi na to svá stanoviska dne 2. dubna 1981.

13. V rozhodnutí ze dne 15. června 1981 místopředseda správního soudu rozhodl, že spor spadá mimo pravomoc tohoto soudu, a postoupil žádost i spis Státní radě.

2. Před Státní radou

14. Ministr zahraničních věcí předložil stanovisko dne 25. února 1983.

15. Dne 3. října 1986 Státní rada odložila své rozhodnutí o této žádosti až do doby, kdy orgán oprávněný k výkladu Protokolu vydá svoje stanovisko. Uvedla následující důvody: „Výsledek sporu závisí na tom, zda jsou podle tohoto článku [1 francouzsko-marockého Protokolu] fyzické osoby oprávněny požadovat náhradu pouze jako členové sdružení nebo společnosti, které byly přímými vlastníky majetku, se kterým je spojeno právo na náhradu podle výše uvedeného Protokolu, nebo zda jsou též oprávněny toto učinit jako akcionáři společností, jež jsou samy členy sdružení nebo společností, které takový majetek vlastnily. Výsledek tohoto sporu tedy záleží na výkladu Protokolu. Protokol představuje mezinárodní dohodu a jeho význam není jasný. K jeho výkladu je tedy příslušný pouze ministr zahraničních věcí.“

16. Ve sdělení ze dne 2. července 1987 ministr odpověděl, že zmíněný Protokol „nebyl ... zamýšlen tak, aby se vztahoval na fyzické osoby, vlastníci akcie ve společnostech, které samy byly členy sdružení, nebo společností, které vlastnily majetek, se kterým je spojeno právo na náhradu“, se závěrem, že žadatelé na náhradu podle tohoto Protokolu neměli nárok.

17. Dne 13. října 1987 žadatelé učinili další podání, v nichž argumentovali tím, že pokud by se Státní rada považovala za vázanou ministrovým výkladem, mělo by toto rozhodnutí za následek porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy. Odpůrce učinil podání dne 10. listopadu 1988.

18. V rozsudku ze dne 27. ledna 1989 Státní rada zamítla žádost na tomto základě: „Výklad podaný ministrem zahraničních věcí je pro Státní radu závazný a tato může pouze převzít právní závěry, které z něj vyplývají.“

II. Francouzské soudcovské právo, týkající se výkladu mezinárodních smluv

A. Stanovisko Státní rady

1. Soudcovské právo uplatněné na tento případ

19. Od roku 1823 (viz rozsudek *Veuve Murat, Comtesse de Lipona* ze dne 23. července 1823, *Recueil des arrêts du Conseil d'Etat* [Sbírka rozhodnutí Státní rady], str. 545) Státní rada rozhodovala tak, že výklad mezinárodních smluv spadá mimo rozsah jejich soudních funkcí. Kdykoliv byla postavena před ustanovení, která považovala za nedostatečně jasná – kromě legislativy Společenství, jejíž výklad se řídí článkem 177 Římské úmluvy – opírala se o úřední výklad ministra zahraničních věcí. Měla za to, že výklad je neodvolatelným úkonem, který nemůže být od mezinárodních vztahů oddělen, má zavazující sílu a nemůže být soudy napadán (viz úplný rozsudek soudu ze dne 3. července 1931 v případě *Karla a Toto Samé*, *Recueil des arrêts du Conseil d'Etat*, str. 722, *Sirey* 1932, III, str. 129).

2. Následná judikatura

20. Dne 29. června 1990 Státní rada, zasedající v plénu a podporující podání vládního komisaře pana Ronny Abrahama, vynesla rozsudek, týkající se podmínek pohybu, pobytu a zaměstnávání alžírských občanů a jejich rodin ve Francii (rozsudek *G.I.S.T.I.*, *Recueil des arrêts du Conseil d'Etat*, str. 171; *Actualité juridique. Droit administratif* 1990, str. 621; *Revue générale de droit international public* 1990, str. 879; *Revue française de droit administratif* 1990, str. 923, se sdělením pana Jean-François Lachaumea; *Revue critique de droit international public* 1991, str. 61). Ukončila praxi – která v jiných členských státech Rady Evropy neměla obdoby – odkazování se na ministra ve věcech předběžné otázky výkladu mezinárodní smlouvy, která obsahuje nejednoznačná nebo nejasná ustanovení. Nyní vykládá mezinárodní dohody sama a pokud hodlá získat stanovisko výkonné moci, nepovažuje se tímto stanoviskem za vázanou.

B. Stanovisko Kasačího soudu

21. Od rozsudku ze dne 24. června 1839 (Daloz 1839, první část, str. 257) rozhodovala civilněprávní oddělení Kasačího soudu tak, že běžné soudy jsou oprávněny ustanovení smlouvy vykládat „za podmínky, že nevnesou otázky, které by mohly ohrozit dobré mezinárodní vztahy“ (l'ordre public international). Pokud byl však určitý dokument nejasný, přesto požadovala, aby byla otázka předložena ministrowi zahraničních věcí (rozsudek ze dne 7. června 1889, první civilněprávní oddělení, Juris-classeur périodique 1990, část druhá, č. 21448). V trestněprávním oddělení se neustále uplatňuje zásada, že má nedostatek jurisdikce za následek povinnost řešit otázku výkladu předběžně. S výjimkou Evropské úmluvy o lidských právech „jsou mezinárodní smlouvy opatřeními nejvyšších správních orgánů, která mohou být vykládána, pokud je to nezbytné, pouze orgány, které je uzavřely“ (rozsudek ze dne 3. června 1985, Bulletin des arrêts de la Cour de cassation [Sbírka právních rozhodnutí Kasačího soudu] č. 212, str. 542). Úřední výklad je obecně používán a je pro soudy závazný (rozsudek ze 7. června 1988, Bulletin des arrêts de la Cour de cassation, č. 257, str. 683). Na druhé straně sociální oddělení v nedávné době opustilo přístup, kdy rozlišovalo mezi mezinárodními smlouvami, a nyní je vykládá, aniž se snaží zjistit, zda se jedná o otázky, které mohou ohrozit dobré mezinárodní vztahy (Caisse autonome mutuelle de retraite des agents des chemins de fer, rozsudek ze dne 29. dubna 1993 a podání učiněná generálním zástupcem panem Chauvy, Gazette du Palais, 11. – 12. 3. 1994, str. 13).

JEDNÁNÍ PŘED KOMISÍ

22. Pan Beaumartin a jeho sestry podali svou žádost ke Komisi dne 19. července 1989. Opírajíce se o článek 6 Úmluvy tvrdili, že jejich případ nebyl projednán správními soudy v přiměřené lhůtě a že jim byla odepřeno spravedlivé projednání Státní radou, jelikož soud rozhodl, že je vázán stanoviskem ministra zahraničních věcí.

23. Dne 10. ledna 1992 prohlásila Komise stížnost (č. 15287/89) za přípustnou. Ve své zprávě ze dne 29. června 1993 (článek 31) vyjádřila stanovisko, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 s ohledem na dvě žaloby žadatelů (poměrem deseti hlasů ku pěti).

NÁVRHY VLÁDY PŘEDLOŽENÉ SOUDU

24. Ve své zprávě vláda žádala Soud, aby „zamítl stížnost proto: 1. že se v prvé řadě ustanovení článku 6 Úmluvy ... na tento spor neuplatní; 2. nebo jinak, že Francie neporušila pravidla spravedlivého projednání, stanovená v těchto ustanoveních.“

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy

25. Žadatelé si stěžovali na délku řízení, které bylo vedeno před správními soudy, a na nespravedlivost řízení vedeného před Státní radou. Opírali se o článek 6 odst. 1 Úmluvy, který stanoví: „Při rozhodování o svých občanských právech a povinnostech ... má každý právo na spravedlivé ... projednání v přiměřené lhůtě ... nezávislým ... soudem ...“

A. Uplatnění článku 6

26. Žadatelé a Komise souhlasí s tím, že se článek 6 na tento případ vztahuje.

27. Vláda zastávala opačný názor. Odkazovala zejména na nesouhlasné stanovisko pana Daneliuse, přiložené ke stanovisku Komise, a tvrdila v souladu s původním výkladem – a tento argument byl před Soudem uveden poprvé – že francouzsko-marocký Protokol je mezinárodní smlouvou, která zakládá práva a povinnosti dvěma vládám a nepropůjčuje jednotlivé právo na náhradu dotčeným osobám; toto právo založila teprve opatření, která následně přijaly francouzské orgány. Protokol pouze stanovil obecnou definici oprávněných osob a pro poměrné rozdělení náhrady neobsahoval žádné zvláštní pravidlo. Vláda alternativně namítala, jak již učinila před Komisí, že uplatňované nároky, které byly odvozeny od mezinárodní smlouvy svobodně ujednané Francií v rámci výkonu její role při poskytování diplomatické ochrany svým občanům, nebyly rozhodně právy občanskými. Dodávala, že předmět „kontroverze“ (sporu) neměl žádnou přímou spojitost se zabavením majetku, které žadatelé utrpěli, a které lze jako opatření přičítat druhému státu.

28. Soud není argumentem Vlády přesvědčen. Jednání, která francouzská vláda vedla při výkonu svého suverénního práva s cílem získat od Maroka nápravu za škodu utrpěnou francouzskými občany, jejichž majetek byl vyvlastněn, bezpochyby spadají pod roli státu při poskytování diplomatické ochrany. První článek Protokolu stanovil: „Marocká vláda vyplatí francouzské vládě náhradu formou jednorázové paušální částky a francouzská vláda bude odpovědná za poměrné rozdělení této částky mezi osoby oprávněné z tohoto Protokolu“ (viz výše uvedený bod 9). Již Protokol tedy stanovil zásadu práva na náhradu pro určité kategorie osob, které utrpěly vyvlastněním, i když bylo věcí francouzských orgánů, aby prostřednictvím výboru pro náhradu, ustaveného na základě vyhlášky, určily, jak má být náhrada poměrně rozdělena. Tim, že se zavázala převzít odpovědnost za poměrné rozdělení paušální částky, se francouzská vláda zároveň vzdala svého práva předložit jakékoliv nároky vznesené francouzskými občany, marocké vládě nebo takové nároky podporovat (článek 6 Protokolu – viz bod 9 výše). Francouzští občané mohli podle vyhlášky ze dne 6. listopadu 1979 (viz výše uvedený bod 10) uplatnit právo na část náhrady, kterou Francie obdržela, před správním výborem, ustaveným za tímto účelem. Nárok na náhradu, který byl tímto určen ve prospěch žadatelů a dalších osob, představuje nesporně majetkové právo a v důsledku toho právo občanské, a to bez ohledu na původ sporu a na skutečnost, že pravomoc měly správní soudy (viz mutatis mutandis rozsudek Neves e Silva versus Portugalsko ze dne 27. dubna 1989, série A č. 153–A, str. 14, § 37, a rozsudek Editions Périscope versus Francie ze dne 26. března 1992, série A č. 234–B, str. 66, § 40). Sporů přednesenému před správní soudy předcházelo vyvlastňovací opatření a tento spor se týkal zásady a/nebo rozsahu reparace. Z tohoto důvodu přímo ovlivnil vlastnické právo žadatelů, které je právem občanským; výsledek sporu, který závisel na výkladu smlouvy, byl pro právo tohoto druhu přímo rozhodující. Proto se zde článek 6 odst. 1 uplatní.

B. Soulad s článkem 6

1. Délka řízení

29. Pan Beaumartin a jeho sestry namítali, že jejich případ nebyl projednán v přiměřené lhůtě, a to zvláště před Státní radou. Vláda toto tvrzení rozporovala, zatímco Komise je podpořila.

30. Lhůta, kterou je nutno vzít v úvahu, začala dne 26. září 1980, kdy byla podána žádost u pařížského správního soudu. Skončila dne 27. ledna 1989, kdy Státní rada vydala svůj rozsudek o zamítnutí odvolání. Trvala tedy osm let a čtyři měsíce.

31. Přiměřenost délky řízení musí být určena vzhledem ke kritériím stanoveným v precedenčním právu Soudu a ve světle okolností případu, které si v tomto případě vyžadují celkové posouzení.

32. Podle Vlády žadatelé přispěli ke zdržení případu tím, že původně zahájili řízení u nepřislušného soudu. Kromě toho byl případ zvláště složitý, protože v sobě zahrnoval obtížnou výkladovou otázku. Státní rada také nemohla, aniž by tím porušila zásadu sporného řízení, nařídít jednání, dokud žadatelé nepředložili svá stanoviska ke sdělení ministra zahraničních věcí, který vykládal Protokol, a stát jako odpůrce v tomto řízení předložil svá podání jako odpověď.

33. Shodně s Komisí Soud akceptuje, že žadatelé prodloužili řízení o téměř devět měsíců tím, že chybně zahájili řízení před pařížským správním soudem. Taktéž přispěli k délce řízení tím, že nepředložili svá tvrzení do čtyř měsíců po podání svého odvolání. Tento případ byl navíc obtížný kvůli znění článku 1 francouzsko-marockého Protokolu a postup si vyžádal oficiální výklad. Soud však poznamenává, že došlo ke vzniku dlouhým lhůt, během nichž řízení před Státní radou stagnovalo, pro což nebyla předložena žádná vysvětlení. Žalované ministerstvo čekalo po zahájení řízení dvacet měsíců, než předložilo svá tvrzení (viz výše uvedený bod 14), a soudní projednávání tohoto případu trvalo více než pět let, než bylo nařizováno první jednání (viz výše uvedený bod 15). Z toho plyne, že Soud nemůže považovat v tomto případě uplynutí doby více než osmi let za „přiměřené“. Z tohoto důvodu došlo v tomto smyslu k porušení článku 6 odst. 1.

2. Spravedlivost řízení

34. Žadatelé trvali na tom, že řízení před Státní radou nebylo spravedlivé. V míře, ve které se ve věci výkladu platného práva odkázala na svého oponenta – ministra zahraničních věcí, Státní rada rezignovala na své soudní povinnosti.

35. Komise zastává názor, že toto zasahování do pravomocí Státní rady ze strany zástupce výkonné moci, který byl navíc stranou řízení, je neslučitelné se zásadou nezávislosti soudů, stanovenou ve článku 6 odst. 1.

36. Soud má za to, že příslušný ministr neměl postavení, které mu přikládá Komise a žadatelé. Žádost o zrušení správního rozhodnutí byla podána proti státu, zastoupenému příslušným orgánem, ministrem zahraničních věcí, který při určování výše náhrady neměl žádnou úlohu. Soud z tohoto důvodu přezkoumá žalobu z hlediska nezávislosti soudu, nikoliv z hlediska rovnosti stran.

37. Vláda uznala, že praxe, podle níž vyžadovala výklad ustanovení, již nemá v jiných členských státech Rady Evropy žádnou skutečnou obdobu a že ji nyní Státní rada musí ukončit. Zdůraznila však, že to byla praxe dlouhodobá, ke které se uchýlovala velmi zřídka, a to vzhledem k liberálnímu uplatňování doktríny „*acte clair*“. Taktéž upozorňovala na výhody takové praxe. Výhody z právního hlediska byly v tom, že tato praxe zajišťovala, že mezinárodní dohody byly vykládány konzistentně, což bylo zárukou právní jistoty a rovnosti zacházení se spornými stranami. Byly tu též výhody technického charakteru, protože ministr byl nejlépe povolanou autoritou k tomu, aby informoval soudy o vzájemném záměru smluvních stran. Konečně Vláda měla za to, že tato praxe celkem jednoduše odráží institucionální rovnováhu mocí, zejména mezi mocí soudní, výkonnou a zákonodárnou. Opírajíc se o rozsudek *Delcourt versus Belgie* (17. ledna 1970, série A č. 11) Vláda požadovala, aby Soud nedal na vnější zdání, a tvrdila, že v tomto případě odkaz na předběžnou otázku vůči ministrovi neporušil princip rovnosti stran. Když byla konzultována Státní radou, sama si vyžádala stanovisko francouzského vyjednavče smlouvy s tím výsledkem, že výklad, který podal, byl zcela objektivní a nezaújatý.

38. Soud názor Vlády neschvaluje. Zdůraznil, že zmíněná praxe znamenala, že v případě, že se správní soud setkal při interpretaci mezinárodní smlouvy s vážnými problémy, byl povinen požádat ministra zahraničních věcí o vyjasnění smyslu napadeného ustanovení a poté se musel tímto výkladem řídit za všech okolností. Toto Vláda přiznala. Soud si poznamenává v tomto smyslu nedávnou změnu ve francouzském právu. Má však za to, že se v tomto případě Státní rada obrátila na zástupce exekutivy o vyřešení právního problému před ní samou. Zamítla žádost podanou panem Beaumartinem a jeho sestrami, protože ministr potvrdil výklad, který přijal výbor pro náhradu. Soud navíc zdůrazňuje, že ministrova angažovanost, která byla pro výsledek právního řízení rozhodující, nemohla být žadateli napadena a těmto nebyla navíc dána možnost předložit vlastní názor na použití odkazovacího postupu a znění otázky. Pouze instituce, která má plnou pravomoc a splňuje celou řadu předpokladů, jako je nezávislost na moci výkonné a na stranách sporu, si zasluhuje označení „soud“ ve smyslu článku 6 odst. 1 (viz *inter alia* rozsudek *Ringeisen versus Rakousko* ze dne 16. července 1971, série A č. 13, str. 39, § 95; rozsudek *Le Compte, Van Leuven a De Meyere versus Belgie* ze dne 23. června 1981, série A č. 43, str. 24, § 55; a rozsudek *Belilos versus Švýcarsko* ze dne 29. dubna 1988, série A č. 132, str. 29, § 64). Státní rada v tomto případě tyto předpoklady nespĺňovala.

39. Shrnutí - případ žadatelů tedy nebyl projednán před nezávislým soudem s plnou pravomocí. To znamená, že rovněž v tomto ohledu došlo k porušení článku 6 odst. 1.

II. Uplatnění článku 50

40. Podle článku 50 Úmluvy, „Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření soudního nebo jiného orgánu Vysoké smluvní strany je zcela nebo částečně v rozporu se závazky vyplývajícími z ... Úmluvy a jestliže vnitrostátní právo této strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků takového rozhodnutí nebo opatření, rozhodnutí Soudu přiznává v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

41. Žadatelé požadovali, aby jim Soud přiznal 120.000 francouzských franků (FRF) za délku řízení a 200.000 FRF z důvodu jeho nespravedlivosti. Pokud se týče posledního nároku, tvrdili, že ztratili příležitost k tomu, aby byl jejich případ souzen, nebo aby získali výklad Protokolu, který by byl pro ně příznivý.

42. Podle názoru Vlády i přesto, že nadměrná délka řízení může odůvodnit výši náhrady maximálně do výše 30.000 FRF, by závěr, že došlo k porušení, měl být dostatečnou nápravou nemajetkové újmy, která vznikla v důsledku porušení pravidel spravedlivého soudního řízení.

43. Aniž by vyjádřil svůj názor na požadované částky, delegát Komise měl za to, že došlo ke ztrátě příležitosti.

44. Soud nemůže spekulovat o tom, k jakým závěrům by Státní rada došla, kdyby se neobrátila na ministra o výklad Protokolu. Má však za to, že žadatelé museli utrpět nemajetkovou újmu, přičemž závěry o porušení, vynesené v tomto rozsudku, nepředstavují její dostatečnou nápravu. Soud rozhodl na základě přiměřenosti, jak si to vyžaduje článek 50, a přiznal jim podle této hlavy 100.000 FRF.

B. Náklady a výdaje

45. Žadatelé též požadovali náhradu ve výši 80.000 FRF s ohledem na náklady a výdaje, které vynaložili před Státní radou (10.000 FRF) a před orgány Úmluvy (70.000 FRF). Vláda ponechala tuto otázku na posouzení Soudu. Delegát Komise se nevyjádřil.

46. Na základě kritérií, která Soud v této oblasti aplikuje, přiznává žadatelům 80.000 FRF.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. rozhoduje, že se v tomto případě uplatní článek 6 odst. 1 Úmluvy;
2. rozhoduje, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy z důvodu délky řízení;
3. rozhoduje, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 v tom, že případ žadatelů nebyl projednán nezávislým „soudem“ vybaveným plnou pravomocí;
4. rozhoduje, že žalovaný stát musí zaplatit žadatelům do tří měsíců 100.000 (jedno sto tisíc) francouzských franků za nemajetkovou újmu a 80.000 (osmdesát tisíc) franků za náklady a výdaje;
5. zamítá ostatní požadavky na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 24. listopadu 1994.

Herbert PETZOLD
řídící tajemník

Rolv RYSSDAL
předseda

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

23. června 1994

VĚC DE MOOR

(Rozsudek ve věci De Moor versus Belgie)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající v souladu se článkem 43 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a příslušných ustanovení Jednacího řádu, jako Senát, který tvořili následující soudci: R. Ryssdal, předseda, F. Gölcüklü, F. Matscher, B. Walsh, J. De Meyer, E. Palmová, L. Wildhaber, G. Mifsud Bonnici, J. Makarczyk, a dále M. – A. Eissen, tajemník Soudu, a H. Petzold, zástupce tajemníka Soudu, po neveřejné poradě, která se konala dne 28. ledna a 26. května 1994, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Příklad byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 13. dubna 1993, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené ve článku 32 odst. 1 a článku 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 16997/90) proti Belgickému království, předložené Komisi podle článku 25 belgickým občanem, panem Jérôme De Moor, dne 26. června 1990. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, kterým Belgie uznala obligatorní pravomoc Soudu (článek 46). Předmětem žádosti bylo získání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 6 odst. 1.

2. V odpovědi na dotaz učiněný v souladu s ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu žadatel uvedl, že si přeje zúčastnit se řízení. Taktéž žádal o povolení, aby mohl svůj vlastní případ sám vést (ust. 30 § 1); předseda Soudu jeho žádost povolil dne 25. června 1993.

3. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován pan J. De Meyer, zvolený soudce belgické národnosti (článek 43 Úmluvy), a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 23. dubna 1993 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pánů F. Gölcüklüho, F. Matschera, B. Walshe, C. Russoa, paní E. Palmové, pana G. Mifsud Bonniciho a pana J. Makarczyka (články 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4). Následně pan J. Wildhaber, náhradní soudce, nastoupil namísto pana Russoa, který se nemohl dalšího projednávání případu zúčastnit (ust. 22 § 1 a 24 § 1).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem belgické vlády (dále jen „Vláda“), žadatelem a delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a 38). V souladu s následně vydaným nařízením obdržel tajemník Soudu dne 15. října 1993 zápisy Vlády a dne 20. října 1993 žadatelovy požadavky podle článku 50 Úmluvy. Dne 24. listopadu tajemník Komise informoval tajemníka Soudu o tom, že delegát Komise přednese svá pozorování při jednání.

5. Dne 10. prosince Komise předložila spis o řízení před ní, který si vyžádal tajemník Soudu na základě pokynů předsedy Soudu.

6. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu se veřejné zasedání konalo dne 25. ledna 1994 v Paláci lidských práv ve Strasbourgu. Soud předtím vykonal přípravní řízení. K Soudu se dostavili:

(a) za Vládu

pan J. Lathouwers, náměstek vládního rady, vedoucí oddělení pro lidská práva, Ministerstvo spravedlnosti, zástupce vlády; pan E. Jakhian, bývalý předseda frankofonní advokátní komory v Bruselu, právní zástupce;

(b) za Komisi

pan J. – C. Geus, delegát;

(c) žadatel.

Soud vyslechl úvodní přednesy pana Jakhiana, pana Geuse a pana De Moora.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Zvláštní okolnosti případu

7. Žadatel, belgický občan narozený v roce 1930, absolvoval kariéru v belgické armádě. V roce 1981 odešel do důchodu s hodností štábní kapitán. Dne 7. července 1983 získal právnické vzdělání.

A. Žádosti o zapsání do Advokátní komory v Hasseltu

8. Dne 27. května 1983 pan De Moor informoval předsedu Advokátní komory v Hasseltu, že má v úmyslu požádat o zápis do seznamu advokátních koncipientů. Dne 15. června absolvoval s předsedou pohovor.

9. Když se rada advokátní komory na svém zasedání dne 23. června 1983 dozvěděla o žadatelově úmyslu, reagovala poněkud nepříznivým způsobem, avšak dospěla k názoru, že není nutné rozhodnout, jelikož nebyla podána formální žádost.

10. Dne 27. června během telefonického rozhovoru předseda advokátní komory údajně žadateli sdělil, že se rada advokátní komory rozhodla, že jej nezapiše, protože již završil jednu úplnou kariéru a Advokátní komora v Hasseltu má již více než dvě stě členů.

11. Dopisem ze dne 25. srpna 1983 předložil pan De Moor žádost v předepsané formě.

12. Na zasedání dne 8. září se rada advokátní komory rozhodla, že se poradí s předsedou (doyenem) Národní advokátní komory. Dne 6. října po zvážení jeho názoru, podle kterého pro zamítnutí žádosti pana De Moora neexistovaly žádné důvody („er geen argumenten zijn om de Heer De Moor te weigeren“), rada ze svých členů jmenovala dva zpravodaje.

13. Dne 17. listopadu předseda přečetl zprávu prvního zpravodaje, která byla nepříznivá, a druhý zpravodaj předložil o této věci rozsáhlý materiál. Během projednávání bylo zdůrazněno, že pan De Moor nesložil přísahu, takže nemá právo o zápis žádat. Téhož dne rada žádost zamítla.

14. Předseda advokátní komory o tomto rozhodnutí informoval pana De Moora dopisem ze dne 23. listopadu 1983. Uvedl, že rozhodnutí je ve shodě s praxí rad advokátní komory, podle níž osoby, které završily úplnou kariéru mimo advokacii, nemohly být do seznamu advokátních koncipientů zapsány.

B. Řízení před Státní radou

15. Dne 29. listopadu 1983 pan De Moor podal žádost ke Conseil d'Etat (Státní rada) o tohoto zrušení rozhodnutí z toho důvodu, že Advokátní komora v Hasseltu není „nezávislým a nestranným soudem“ ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy.

16. Dne 16. února 1984 rada advokátní komory předložila svou obhajobu. Argumentovala tím, že Státní rada není příslušná a že pan De Moor nemá na řízení kvalifikovaný zájem, jelikož nesložil přísahu a nemůže tedy být do seznamu advokátních koncipientů zapsán. Pokud se týče věci samé, tvrdila, že zamítnutí zápisu mohlo být založeno na jiných důvodech než na těch, které odůvodňují disciplinární opatření. Skutečnost, že žadatel již završil jednu úplnou kariéru, napadené rozhodnutí odůvodňuje, zvláště proto, že žadatel uvedl, že vzhledem ke svému dostatečnému příjmu si přeje zabývat se tím, co považuje za stimulující zaměstnání na část pracovní doby.

17. Pan De Moor předložil svoji odpověď dne 24. dubna 1984. Tvrdil, že nejasnost, týkající se jeho přijetí do advokátní komory, mu znemožnila nalezení advokáta, který by byl připraven se jej ujmout tak, aby mohl přísahu složit; tato překážka mohla být překonána pouze ustanovením advokáta – mistra ad hoc.

18. Dne 15. září, 24. října a 5. prosince 1986 si právní poradce (auditeur), zodpovědný za přípravu případu, vyžádal od advokátní komory různé dokumenty, které mu byly zaslány dne 11. prosince.

19. Dne 20. února 1987 auditeur předložil svou zprávu, která byla žadateli oznámena dne 20. března. Vyjádřil názor, že Státní rada příslušná je a že pan De Moor má zájem na tom, aby rozhodnutí rady advokátní komory bylo zrušeno. Pro absolventy právnických škol neexistovala žádná zákonná povinnost složit přísahu před požádáním o zápis do seznamu advokátních koncipientů. Text rozhodnutí, kterým byl zápis žadatele do tohoto seznamu zamítnut, nevedl jako důvod skutečnost, která byla zmíněna ústně dne 27. června 1983 (viz výše uvedený bod 10), že Advokátní komora v Hasseltu má již velký počet právníků. Odkazoval pouze na tu okolnost, že žadatel završil úplnou kariéru mimo advokacii. Ve světle rozsudku Kasačního soudu ze dne 13. května 1952 (viz níže uvedený bod 36) tedy zamítnutí zápisu tohoto druhu mělo být podloženo buď nesplněním podmínek stanovených v článku 428 soudního zákoníku, nebo uchazečovou nepřipraveností nebo nezpůsobilostí pracovat jako právník. V důsledku toho důvod uváděný radou Advokátní komory v Hasseltu neopravňoval rozhodnutí ze 17. listopadu 1983, které mělo být proto zrušeno.

20. Dne 13. května 1987 rada advokátní komory předložila závěrečné tvrzení, které znovu opakovalo tytéž dvě námitky proti přípustnosti žádosti (viz výše uvedený bod 16). Doplnila, že uvedený důvod spadá do rozsahu širokého uvážení, o kterém rada advokátní komory měla za to, že jí v této oblasti přísluší.

21. Dne 21. srpna 1987 prezident Státní rady pan Vermeulen odebral případ senátu, který jej projednával, a stanovil, že by měl být projednán valným shromážděním správního oddělení. Dne 14. září odložil veřejné jednání až do 12. října 1987, jelikož se někteří členové Státní rady nemohli 8. října, což bylo původně stanovené datum, dostavit.

22. Dne 16. září 1987 Národní advokátní komora požádala o povolení vstoupit do řízení. Považovala žádost pana De Moora za nepřipustnou. Jelikož nesložil přísahu a takto nesplnil jednu ze zákonných podmínek pro zápis, rada advokátní komory mohla dospět pouze k názoru, vůči němuž nelze žádost o jeho zrušení vůbec připustit. Argumentovala dále tím, že Státní rada není příslušná. Podle jejího názoru bylo úmyslem legislativy to, aby pro spory z rozhodnutí rad advokátní komory byly příslušné pouze běžné soudy, nikoliv Státní rada.

23. Dne 12. října 1987 valné shromáždění tento zásah povolilo a vyslechlo účastníky. Poté si předseda vyhradil rozhodnutí.

24. Dne 28. listopadu 1988 si žadatel předsedovi stěžoval na délku řízení. Údajně neobdržel žádnou odpověď.

25. Dne 28. listopadu 1989 podal formální žalobu k bruselské Královské radě pro odepření práva. Dne 7. května 1990 se dozvěděl o rozhodnutí úřadů jeho žalobu neprojednávat.

26. V rozsudku ze dne 24. září 1991 valné shromáždění, kterému předsedal pan Baeteman, prezident Státní rady, poznamenalo, že valné shromáždění, které případ projednávalo až do tohoto okamžiku, ukončilo své rozhodování a nemůže již nadále platně zasedat z důvodu smrti soudce-zpravodaje, jmenování jednoho ze soudců na jiné místo a odchodu pana Vermeulena do důchodu dne 23. května 1991. Následně rozhodlo znovu zahájit ústní řízení před jinak složeným valným shromážděním, a to při jednání, které se mělo konat 15. října 1991.

27. Dne 31. října 1991 toto valné shromáždění, které odmítlo řídit se názorem auditeura, pana De Wolfa, rozhodlo, že námitka, založená na nepřipustnosti Státní rady, byla ratione materiae podložena. Mělo za to, inter alia, že: „s přihlédnutím ke vztahům mezi komorami a soudcovskou mocí a ke snaze zachovat nezávislost advokátů [bylo] úmyslem legislativy, aby rozhodnutí rad advokátní komory nespádala pod rozsah přezkumu Státní radou. Rozhodnutí rady advokátní komory tedy [nemohlo] být Státní radou zrušeno. Právo na projednání případu nezávislým a nestranným soudem, které žadatel [dovodil] ze článku 6 odst. 1 [Evropské úmluvy o lidských právech] [ne]znamenalo, že [měla] Státní rada projednat záležitost, která [spádala] mimo její příslušnost“. Z tohoto důvodu tedy žádost zamítlo.

II. Příslušné národní právo

A. Rada advokátní komory

28. Každá advokátní komora má jako své administrativní orgány pro advokátní profesi radu advokátní komory (conseil de l'Ordre), předsedu advokátní komory (bâtonnier) a valné shromáždění.

29. Rada advokátní komory se skládá z předsedy advokátní komory a od dvou do šestnácti dalších členů, a to podle počtu advokátů na seznamu advokátů a na seznamu advokátních koncipientů. Rada advokátní komory v Hasseltu sestává kromě předsedy ze čtrnácti členů. Členové jsou přímo voleni valným shromážděním advokátní komory, na které jsou svoláváni všichni zapsaní advokáti (článek 450 soudního zákoníku). Volba se koná před koncem každého soudního roku.

30. Rada vykonává četné funkce administrativní, koordinační, přidělovací, poradní a disciplinární povahy. Pro účely tohoto případu stačí zmínit, že je zodpovědná za vypracování seznamu advokátů a advokátních koncipientů.

31. V příslušné době dal článek 432 soudního zákoníku v tomto ohledu radě ničím neomezenou pravomoc uvážení: „Zápis do seznamu advokátů a do seznamu advokátních koncipientů určí rada advokátní komory. Proti tomuto rozhodnutí není přípustný žádný opravný prostředek, jelikož rada má, pokud se týče složení seznamu advokátů a seznamu advokátních koncipientů, absolutní pravomoc.“ Zákon ze dne 19. listopadu 1992 toto ustanovení novelizoval požadavkem, aby každé zamítnutí zápisu žadatele povinně uvádělo důvody. Navíc podle nového článku 469 bis je proti takovému rozhodnutí přípustné odvolání k radě pro disciplinární odvolání, aniž by to bylo na újmu právu podat později odvolání z právních důvodů ke Kasačnímu soudu. Jiná novela se týkala veřejné povahy řízení. Článek 467 odst. 2 soudního zákoníku nyní stanoví: „Rada advokátní komory, zasedající v disciplinárním řízení nebo quasisdisciplinárním řízení, projedná případ veřejně, pokud advokát, proti němuž se řízení vede, nebo osoba žádající o zápis nebo nový zápis, požádá, aby se řízení konalo neveřejně.“

B. Zápis do seznamu advokátních koncipientů nebo do seznamu advokátů

32. Zápis právníka do seznamu advokátních koncipientů nebo členů advokátní komory se řídí a dále se řídí článkem 428 soudního zákoníku: „Nikdo nesmí používat označení advokát nebo vykonávat činnost advokáta, pokud není belgickým občanem nebo občanem členského státu Evropského hospodářského společenství a nevlastní titul doktor práv; musí složit přísahu stanovenou zákonem a být zapsán do seznamu advokátní komory nebo do seznamu advokátních koncipientů... Kromě případů, kde tak stanoví zákon, nesmí být k označení advokát připojena žádná další kvalifikace.“

33. Pokud se týče složení přísahy, která je formalitou oddělenou od přijetí za advokátního koncipienta, článek 429 stanoví: „Přísaha musí být složena na veřejném zasedání odvolacího soudu, přičemž kandidáty představí advokát zapsaný jako člen advokátní komory v příslušnosti tohoto soudu po dobu nejméně deseti let, a to za přítomnosti předsedy advokátní komory v místě sídla odvolacího soudu a na návrh Královské rady. Kandidát musí složit následující přísahu: «Tímto přísahám věrnost králi, poslušnost ústavě a zákonům belgického lidu, budu respektovat úctu, která náleží soudům a státním orgánům, a nebudu posuzovat nebo obhajovat žádný případ, který podle svého nejlepšího vědomí a svědomí nepovažuji za spravedlivý.» Tajemník vypracuje zápis z celého řízení a předá každému diplom osvědčující, že byly splněny formální náležitosti.“

34. K zápisu do seznamu advokátních koncipientů podá osoba, která má právnické vzdělání, nebo doktor práv, který obvykle již přísahu složil, sekretariátu advokátní komory žádost o zápis spolu s diplomem, který je opatřen doložkou osvědčující, že složil přísahu. V zásadě obsahuje žádost o přijetí za advokátního koncipienta informace, na jejichž základě může rada advokátní komory zjistit, zda kandidát splňuje požadované standardy bezúhonnosti a slušnosti.

35. Rada advokátní komory zváží, zda kandidát splňuje všechny požadavky, pokud se týče dobrého charakteru, a tedy zda je správnou osobou, která bude nosit označení advokát. Taktéž ověří, že tento nespadá pod zákonné kategorie nezpůsobilosti a neslučitelnosti, stanovené v článku 437 soudního zákoníku, který zní následovně: „Profese advokáta je neslučitelná s: 1. postavením člena soudního sboru, který vykonává svou činnost v normální pracovní době (magistrat effectif), tajemníka a státního úředníka; 2. funkcí notáře (notaire) a soudního sluhy (huissier de justice); 3. průmyslovou nebo obchodní činností; 4. placeným pracovním poměrem nebo činností, ať ve státním nebo soukromém sektoru; toto neplatí, pokud to neohrožuje nezávislost advokáta ani nekompromituje důstojnost advokátní komory ...“

36. Rada advokátní komory má při rozhodování o tom, zda přijmout kandidáty do komory, velmi širokou pravomoc uvážení. Toto uvážení však musí být vykonáváno v mezích stanovených zákoníkem. Ve snaze tyto meze definovat pan Lemmens, auditeur, ve své zprávě (viz výše uvedený bod 19) přijal jako měřítko rozsudek Kasačního soudu ze dne 13. května 1952, týkající se rozhodnutí rady lékárnické komory. Podle zákona ze dne 19. května 1949, který lékárnickou komoru ustavil, byla tato rada vybavena, pokud se týče zápisu do seznamu, podobnými pravomocemi jako rada advokátní komory. Příslušné odůvodnění zmíněného rozsudku zní takto: „... z odst. 3 [článku 2 zákona ze dne 19. května 1949], který stanoví postup při odvoláních proti rozhodnutím o zamítnutí žádostí o zápis, lze ve světle účelu tohoto textu a jeho legislativní historie dovozovat, že rady komory, odpovědné za vypracovávání seznamu komory, mohou odůvodnit zamítnutí žádosti o zápis pouze vadou kvalifikace, na které se žádost zakládá, nebo aktuální nevhodností kandidáta nebo jeho odbornou nezpůsobilostí.“ (Pasicrisie, I, str. 578)

JEDNÁNÍ PŘED KOMISÍ

37. Pan De Moor podal svou žádost ke Komisi dne 26. června 1990. Opíraje se o článek 6 Úmluvy, tvrdil, že rada Advokátní komory v Hasseltu a rada pro disciplinární odvolání nebyly nestranné. Dále si stěžoval na to, že řízení před radou advokátní komory postrádalo spravedlivost, nebylo vedeno veřejně a délka řízení před Státní radou byla přílišná.

38. Dne 6. ledna 1992 Komise prohlásila stížnost (č. 16997/90) za přípustnou, s výjimkou žaloby, týkající se rady pro disciplinární odvolání. Ve své zprávě ze dne 8. ledna 1993 (podle článku 31) vyjádřila svoje jednomyslné stanovisko, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy v každém namítaném bodě.

KONEČNÉ NÁVRHY PŘEDLOŽENÉ SOUDU

39. Ve svých zápisech Vláda žádala Soud, aby prohlásil „stížnost za nepřípustnou, nebo za nepodloženou.“

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 6 odst. 1

40. Pan De Moor tvrdil, že se stal obětí porušení článku 6 odst. 1, který stanoví: „Při rozhodování o svých občanských právech a povinnostech ... má každý právo na spravedlivé a veřejné projednání v přiměřené lhůtě nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého procesu, nebo jeho části, a to v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo kde to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků, nebo v rozsahu, který soud považuje za nezbytný, pokud by vzhledem ke zvláštním okolnostem veřejnost mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“

41. Vzhledem k různosti uváděných argumentů je první otázkou, kterou je nutno posoudit, uplatnění tohoto ustanovení.

A. Uplatnění článku 6 odst. 1

42. Soud shodně s Komisí nejprve poznamenává, že se tento případ pouze lehce liší od případu H. versus Belgie, i když se spíše týká zápisu do seznamu advokátních koncipientů než znovupřijetí advokáta, který byl ze seznamu vyškrtnut, do advokátní komory (viz rozsudek H. versus Belgie ze dne 30. listopadu 1987, série A č. 127-B, str. 31, § 40).

43. Je jasné, že se otázka, která vznikla před radou Advokátní komory v Hasseltu, týkala určení práva. Tam, kde legislativa stanoví podmínky pro přijetí k profesi a kandidát na přijetí takové podmínky splňuje, má právo, aby byl přijat. To samozřejmě belgická legislativa uznala, když přijala zákon ze dne 19. listopadu 1992 (viz výše uvedený bod 31), který přihlédl k rozsudku H. versus Belgie, avšak který se na tento případ neuplatní.

44. Podle názoru Vlády pan De Moor nesplnil příslušné požadavky. Před podáním svém žádosti o zapsání nesložil přísahu, ačkoliv článek 428 soudního zákoníku (viz výše uvedený bod 32) stanoví pro formality, které je nutné splnit k zajištění přijetí do profese advokáta, logické pořadí. Žadatel tento logický postup nezohlednil a jednal tedy chybně. To radě Advokátní komory v Hasseltu znemožnilo, aby vydala platné rozhodnutí s tím výsledkem, že názor rady advokátní komory nemůže být rozhodnutím o občanském právu.

45. Žadatel tvrdil, že stanovisko, které rada advokátní komory od počátku zastávala, zapřičinilo, že by marně hledal zkušeného advokáta, v jehož kanceláři by mohl vykonávat svoji praxi a který by jej jako advokát – mistr představil, aby mohl složit přísahu.

46. Soud souhlasí s Komisí a panem De Moorem v tom, že se zamítnutí zápisu se nezakládalo na skutečnosti, že žadatel nesložil přísahu. Jediným odůvodněním rozhodnutí bylo, že kandidát na zápis završil úplnou kariéru mimo advokacii. Předseda Národní advokátní komory navíc vyjádřil své stanovisko, že zápis zmíněného kandidáta nic nebránilo (viz výše uvedený bod 12). Auditor Státní rady konečně ve své zprávě poznamenal, že právo nevyžadovalo, aby absolvent práv složil přísahu před požádáním o zápis (viz výše uvedený bod 19). Za těchto okolností a vzhledem ke znění článku 428 soudního zákoníku žadatel podle belgického práva mohl pravděpodobně právo na zápis do seznamu advokátních koncipientů uplatnit.

47. Rada Advokátní komory v Hasseltu tedy byla příslušná k určení sporu (kontroverze) o právu, které žadatel uplatňoval a které již bylo Soudem shledáno „právem civilním“ ve smyslu článku 6 odst. 1 (viz výše uváděný rozsudek H. versus Belgie, strany 32-34, §§ 44-48); toto ustanovení se tedy uplatní.

B. Soulad se článkem 6 odst. 1

1. Před radou Advokátní komory v Hasseltu

48. V podání pana De Moora rada Advokátní komory v Hasseltu nebyla nestranným soudem a její řízení v jeho případě nebylo ani spravedlivé, ani veřejné.

(a) Předběžná námitka Vlády

49. Vláda namítala, že žadatel nevyčerpal všechny domácí opravné prostředky: (i) nepodal proti rozsudku Státní rady ze dne 31. října 1991 odvolání ke Kasačnímu soudu z právních důvodů (článek 609 odst. 2 soudního zákoníku); (ii) nepožádal o složení přísahy před antverpským odvolacím soudem a tímto si sám odejmul příležitost získat posudek o své „vhodnosti“; (iii) mohl napadnout neoprávněně zamítnutí své žádosti u Kasačního soudu na základě porušení práva (články 608 a 609 odst. 1 soudního zákoníku); (iv) před podáním stížnosti ke Komisi nečekal na výsledek řízení před Státní radou; (v) nepodal odvolání na základě právních důvodů proti zamítnutí ze dne 17. listopadu 1983 (článek 610 soudního zákoníku); a (vi) nepožádal Kasační soud o přenesení příslušnosti z rady Advokátní komory Hasselt z důvodu podjatosti (články 648 a 653 soudního zákoníku).

50. Vláda se nesmí opírat o první část své námitky, protože ji před Komisí nevznesla (viz mezi mnoha jinými rozhodnutími rozsudek *Tomasi versus Francie* ze dne 27. srpna 1992, série A č. 241-A, str. 39, § 106, viz též Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, č. III, str. 14 a násl., ORAC Praha, 1995). To však neplatí u jejích ostatních pěti částí, které byly v podstatě uváděny již před rozhodnutím o přípustnosti. Žádost o složení přísahy nelze považovat za opravný prostředek, takže možnost podat odvolání proti zamítnutí takové žádosti ze strany odvolacího soudu z právních důvodů je bezvýznamné. Ačkoliv se pan De Moor obrátil na Komisi, aniž počkal na rozsudek Státní rady, neznamená to, že ylo rozhodnutí Komise o přípustnosti stížnosti předčasně (viz výše uvedené body 27 a 38), nebo že byl porušen legitimní zájem žalovaného státu (viz rozsudek *Ringeisen versus Rakouskou* ze dne 16. července 1971, série A č. 13, str. 38, §§ 91 a 93). Pokud se týče posledních dvou opravných prostředků, Soud má za to, že žadatel zahájil řízení před Státní radou a vedl je k jeho ukončení. Nelze jej kritizovat za to, že se neuchýlil k opravným prostředkům, které by vedly v zásadě ke stejnému závěru a které by mu v žádném případě nenabídlly větší naději na úspěch (viz zejména *mutatis mutandis* rozsudek *A. versus Francie* ze dne 23. listopadu 1993, série A č. 277-B, str. 48, § 32, viz též Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, č. II, str. 42 a násl., ORAC Praha, 1995). Námitka je tedy neopodstatněná.

(b) K podstatě žalob

51. Pan De Moor zpochybnil nestrannost rady Advokátní komory v Hasseltu jak z důvodu jejího složení, tak s ohledem na osobní nestrannost jejích členů. Rada advokátní komory, složená výlučně z advokátů, sledovala pouze své vlastní zájmy, ať povahy majetkové či nemajetkové; všichni členové zmíněné advokátní komory navíc měli zájem na zachování nezměněného stavu (*numerus clausus*), který by je ochránil, aby se nemuseli o svou odměnu dělit s více odborníky. Žadatel si dále stěžoval na to, že řízení před radou advokátní komory nebylo spravedlivé a že nebylo veřejné. Rozhodnutí takového orgánu bylo stavovským reflexem; orgán nepostupoval na základě zákonných podmínek pro přijetí do advokátní komory. Nekonal veřejně jednání za účelem posouzení žádosti o zápis, ani své rozhodnutí veřejně nevyhlásil.

52. Komise v podstatě podporuje názor žadatele.

53. Argumenty Vlády se omezily na otázku nestrannosti. Na základě objektivního posouzení by se pan De Moor nemohl racionálně zabývat podezřením vůči radě advokátní komory a obvinít ji, že ho chtěla odstranit jako konkurenta. Završil již úplnou profesionální kariéru a pobíral starobní důchod, zatímco ve stejném okamžiku rada připustila velký počet advokátních koncipientů, pro které advokacie představovala jediný zdroj příjmů a kteří by tedy byli skutečnými konkurenty. Obavy ze subjektivního nadřozování se navíc nemohou zakládat pouze na pověsti o tom, že dva členové rady advokátní komory na vyhlídce kolegy advokáta, který by se v jejich sousedství zavedl, pohlíželi nepříznivě.

54. Soud poznamenává, že podle článku 432 soudního zákoníku (viz výše uvedený bod 31) má rada advokátní komory při jednání žádosti o zápis do seznamu advokátních koncipientů širokou možnost uvážení. Má však za to, že rozhodnutí, kterým takovou žádost zamítne, musí být založeno buď na nesplnění povinností stanovených ve článku 428 soudního zákoníku (národnost, diplom, složení přísahy), nebo na skutečnosti, že kandidát spadá do kategorie neslučitelnosti nebo že je nevhodný nebo nezpůsobilý věnovat se advokátní profesi (viz výše uvedené body 19, 35 a 36).

55. V tomto případě se zamítnutí zápisu žadatele neodvolávalo na první požadavek a zejména na skutečnost, že nesložil přísahu. Neodvolávalo se ani na neslučitelnost. Ke své platnosti tedy mělo být odůvodněno žadatelovou nevhodností nebo jeho odbornou nezpůsobilostí. Ve své zprávě auditor, pan Lemmens, dospěl k názoru, že taková nezpůsobilost nemohla být automaticky dovozována z okolností, že kandidát již završil úplnou kariéru mimo advokacii, avšak měla být zjištěna na základě zvláštních a konkrétních okolností, za kterých zmíněná osoba vykonávala své předchozí činnosti, s přihlédnutím k tomu, jaký odraz mohly tyto činnosti mít na jeho způsobilost věnovat se advokátní profesi; jelikož o žádné takové okolnosti nebyla učiněna zmínka, napadnuté rozhodnutí nemá žádné zákonné opodstatnění. Soud tento názor sdílí a z tohoto důvodu má za to, že rada advokátní komory případ žadatele spravedlivě neprojednala do té míry, že důvod, který uvedla, nebyl právně platný. Dále má za to, že v příslušné době žadatel neměl k dispozici žádný opravný prostředek (viz výše uvedený bod 31).

56. V té době soudní zákoník neobsahoval žádné pravidlo o veřejném charakteru řízení v souvislosti se zápisem do seznamu advokátních koncipientů (viz výše uvedený bod 31). Při posuzování žádosti pana De Moora se žádné veřejné jednání nekonalo a rozhodnutí rady advokátní komory nebylo veřejně vyhlášeno. Z důvodů stanovených v rozsudku H. versus Belgie (uvedeném výše, str. 36, § 54) měl žadatel právo na veřejné řízení, jelikož neexistoval žádný důvod, který by ospravedlňoval jeho neveřejné konání.

57. Souhrnně tedy napadené řízení nesplnilo požadavky článku 6 odst. 1 a z tohoto důvodu došlo k porušení tohoto ustanovení.

58. Tento závěr znamená, že Soud nepovažuje za nutné jednat o žalobě založené na nedostatku nestrannosti rady advokátní komory.

2. Před Státní radou

59. Žadatel si stěžoval také na délku řízení před Státní radou.

(a) Předběžná námitka vlády

60. Vláda tvrdila, jak již učinila před Komisí, že pan De Moor nevyčerpal domácí opravné prostředky, jelikož nepodal bezodkladnou trestněprávní stížnost pro odepření práva u hlavního státního zastupitelství odvolacího soudu spolu se žádostí o připojení se k řízení jako civilní strana.

61. Soud nemůže proti žadateli použít to, že se neuchýlil k opravnému prostředku, který by vedl v podstatě ke stejnému závěru jako ty, které již sám využil. Vláda navíc neprokázala, že by byl takový opravný prostředek účinný. Námitku je tedy nutno zamítnout.

(b) K podstatě žaloby

62. Lhůta, kterou je nutno vzít v úvahu, začala dne 29. listopadu 1983, kdy byla podána žádost o zrušení rozhodnutí rady advokátní komory; skončila dne 31. října 1991 doručením rozsudku Státní rady. Trvala tedy sedm let a jedenáct měsíců.

63. Přiměřenost délky řízení musí být určena vzhledem ke kritériím stanoveným v precedenčním právu Soudu a ve světle okolností případu.

64. Vláda uváděla složitost a citlivou povahu případu, ve kterém Státní rada vydala rozhodnutí v rozporu se stanoviskem auditeura. Zásah Národní advokátní komory, smrt soudce-zpravodaje, odchod jiného soudce a odchod prezidenta do důchodu, to vše přispělo ke zdržení řízení.

65. Podle Komise se o zvláště složitý případ nejednalo, ačkoliv tím vznikl problém pro Státní radu, jejíž valné shromáždění muselo zvolit mezi dvěma stanovisky, a sice přístupem, kterého se držela až do tohoto okamžiku, podle nějž nebyla k projednání takové žádosti příslušná, a tím, který navrhoval auditor, podle něhož příslušná byla (viz výše uvedené body 19 a 27). Zásah Národní advokátní komory nemohl mít na zdržení řízení vliv (článek 54 vládního nařízení ze dne 23. srpna 1948, stanovící pravidla pro řízení před správním oddělením Státní rady).

66. Ve shodě s delegátem Komise Soud rozlišuje dvě lhůty. První počala běžet od podání žádosti Státní radě dne 29. listopadu 1983 (viz výše uvedený bod 15) do projednání před valným shromážděním dne 12. října 1987 (viz výše uvedený bod 23). Od 24. dubna 1984, kdy pan De Moor předložil své protinávrhy, do 15. září 1986, kdy si auditeur vyžádal od Advokátní komory v Hasseltu různé dokumenty (viz výše uvedené body 17-18), nebylo přijato žádné vyšetřovací opatření. Možné vysvětlení tohoto zdržení je takové, že se považovalo za rozumné počkat na výsledek případu H. versus Belgie ve Strasbourgu (viz výše uváděný rozsudek ze dne 30. listopadu 1987, §§ 1, 4 a 33-34). Druhá lhůta začala dne 12. října 1987 a skončila dne 31. října 1991 rozsudkem Státní rady (viz výše uvedený bod 27). Tato lhůta byla dobou absolutní nečinnosti, a to až do znovuzahájení ústního řízení dne 24. září 1991 (viz výše uvedený bod 26).

67. Žadatelovo jednání nelze kritizovat. Složitost případu a citlivá povaha otázky, před kterou byla Státní rada postavena, nevyšvětluje více než čtyřletou lhůtu, během níž si vyhrazovala právo rozhodnout. Zásah Národní advokátní komory nepostačuje k odůvodnění zdržení řízení. Toto nastalo jeden měsíc před prvním jednáním dne 12. října 1987. Ani ostatní události, na které Vláda odkazovala, výše uvedené zdržení neodůvodňují.

68. „Přiměřená lhůta“ byla tedy překročena a došlo k porušení článku 6 odst. 1.

II. Uplatnění článku 50

69. Podle článku 50 Úmluvy, „Jestliže Soud zjistí, že rozhodnutí nebo opatření soudního nebo jiného orgánu Vysoké smluvní strany je zcela nebo částečně v rozporu se závazky vyplývajícími z (...) Úmluvy, a jestliže vnitrostátní právo této strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků takového rozhodnutí nebo opatření, rozhodnutí Soudu přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

70. Žadatel ponechal na posouzení Soudu výši spravedlivého zadostiučinění, které mu přizná s ohledem na majetkovou i nemajetkovou újmu.

71. Vláda se v této záležitosti nevyjádřila. Delegát Komise poznamenal, že pan De Moor nenaznačil rozsah majetkové újmy, kterou mohl utrpět. Pokud se však týče nemajetkové újmy, má právo na finanční zadostiučinění vyšší, než které bylo přiznáno ve věci H. versus Belgie.

72. Soud zamítá nároky žadatele na majetkovou újmu, jelikož nejsou podpořeny žádnou podrobnější informací. Na druhé straně má za to, že pan De Moor utrpěl určitou nemajetkovou újmu, která závěrem o porušení článku 6 odst. 1 není dostatečně napravena. Podle posouzení na základě přiměřenosti mu Soud přiznává 400.000 belgických franků (FB).

B. Náklady a výdaje

73. Žadatel požádal Soud, aby otázku nákladů a výdajů odročil.

74. Ani Vláda, ani delegát Komise svůj názor nevyjádřili.

75. Jelikož pan De Moor vedl případ sám, nemůže požadovat náhradu odměny. Na základě kritérií stanovených ve svém precedenčním právu Soud dospívá k závěru, že v souvislosti s řízením vedeným před Státní radou a orgány Úmluvy vznikly náklady ve výši 40.000 FB.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. zamítá předběžné námitky vlády;
2. rozhoduje, že se článek 6 odst. 1 v tomto případě uplatní a že došlo k porušení tohoto ustanovení;
3. rozhoduje, že žalovaný stát musí zaplatit žadateli do tří měsíců 400.000 (čtyři sta tisíc) belgických franků za nemajetkovou újmu a 40.000 (čtyřicet tisíc) belgických franků za náklady a výdaje;
4. zamítá zbývající část požadavku na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 23. června 1994.

Herbert PETZOLD
úřadující tajemník

Rolv RYSSDAL
předseda

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
28. října 1994
VĚC MURRAYOVÁ
(Rozsudek ve věci Murrayová versus Spojené království)

Evropský soud pro lidská práva, zasedající podle článku 51 Jednacího řádu Soudu ve velkém Senátu, který tvořili následující soudci: R. Ryssdal, předseda, R. Bernhardt, F. Gölcüklü, R. Macdonald, A. Spielmann, S. K. Martens, I. Foighel, R. Pekkanen, A. N. Loizou, J. M. Morenilla, Sir John Freeland, A. B. Baka, M. A. Lopes Rocha, L. Wildhaber, G. Mifsud Bonnici, J. Makarczyk, P. Jumbrek, K. Jungwiert, a dále H. Petzold, úřadující tajemník Soudu, po neveřejné poradě, která se konala dne 23. dubna a 21. září 1994, vynáší následující rozsudek, který byl přijat posledně uvedeného dne:

POSTUP

1. Případ byl Soudu předán Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 7. dubna 1993, a to v rámci tříměsíční lhůty stanovené ve článku 32 odst. 1 a článku 47 Úmluvy. Tomu předcházelo podání stížnosti (č. 14310/88) proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku, předložené Komisi podle článků 25 a 28 paní Margaret Murrayovou, panem Thomasem Murrayem, panem Markem Murrayem, slečnou Alanou Murrayovou, slečnou Michaelou Murrayovou a slečnou Rossinou Murrayovou, kteří jsou irskými občany, dne 28. září 1988. Žádost Komise se opírala o články 44 a 48 a o prohlášení, kterým Spojené království uznalo obligatorní pravomoc Soudu (článek 46). Předmětem žádosti bylo získání rozhodnutí, zda skutkový děj případu zakládá porušení závazků žalovaného státu podle článku 5 odst. 1, 2 a 5, článku 8 a článku 13 Úmluvy.

2. V odpovědi na dotaz učiněný v souladu s ust. 33 § 3 (d) Jednacího řádu žadatelé uvedli, že si přejí se zúčastnit řízení, a ustanovili právníky, kteří je budou zastupovat (ust. 30). Vláda Irsku, které tajemník Soudu připomenul její právo intervenovat (článek 48 /b/ Úmluvy a ust. 33 § 3 /b/), nenaznačila žádný úmysl tohoto práva využít.

3. Do ustaveného Senátu byl z moci úřední jmenován Sir John Freeland, zvolený soudce britské národnosti (článek 43 Úmluvy), a pan R. Ryssdal, předseda Soudu (ust. 21 § 3 /b/). Dne 23. dubna 1993 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména ostatních sedmi členů, a to pana R. Bernhardta, L. – E. Pettitiho, N. Valticose, J. M. Morenilly, M. A. Lopes Rochy, L. Wildhabera a G. Mifsud Bonniciho (článek 43 in fine Úmluvy a ust. 21 § 4).

4. Jako předseda Senátu (ust. 21 § 5) pan Ryssdal prostřednictvím tajemníka Soudu konzultoval se zástupcem vlády Spojeného království (dále jen „Vláda“), právníky žadatelů a delegátem Komise postup řízení (ust. 37 § 1 a 38). V souladu s následně vydaným nařízením byly zápisy Vlády podány do podatelny dne 3. listopadu 1993, zápisy žadatelů dne 15. listopadu a jejich nároky na spravedlivé zadostiučinění podle článku 50 Úmluvy dne 23. prosince 1993, 18. a 20. ledna 1994. V dopise obdrženém dne 14. prosince 1993 tajemník Komise informoval tajemníka Soudu o tom, že si delegát nepřeje komentovat předložené zápisy písemně.

5. V souladu s rozhodnutím předsedy Senátu se veřejné zasedání konalo dne 24. ledna 1994 v Paláci lidských práv ve Strasbourgu. Soud předtím vykonal přípravné řízení. K Soudu se dostavili:

- (a) za Vládu
pan H. Llewellyn, asistent právního rady, Ministerstvo zahraničí a Commonwealthu, zástupce vlády; pan R. Weatherup, Královská rada, pan J. Eadie, advokát, právní zástupce;
- (b) za Komisi
pan M. Pellonpää, delegát;
- (c) za žadatele
pan R. Weir, Královská rada, pan S. Treacy, advokát, právní zástupce; pan P. Madden, solicitor.

Soud vyslechl úvodní přednesy pana Pellonpää, pana Weira a pana Weatherupa.

6. Po poradě, která se konala dne 28. ledna 1994, se Senát rozhodl neprodleně se vzdát pravomoci ve prospěch velkého Senátu (ust. 51 § 1).

7. Do velkého Senátu byl z moci úřední jmenován pan Ryssdal, předseda Soudu, pan Bernhardt, místopředseda Soudu, a dále byl složen z ostatních členů Senátu, který se vzdal pravomoci (ust. 51 § 2 /a/ a /b/). Dne 28. ledna 1994 předseda Soudu za přítomnosti tajemníka Soudu vylosoval jména dalších soudců, kteří měli velký Senát doplnit, a to pana R. Macdonalda, A. Spielmanna, S. K. Martense, I. Foighela, R. Pekkanena, A. N. Loizoua, A. B. Baky, J. Makarczyka, P. Jambreka a K. Jungwierta (ust. 51 § 2 /c/). Pan Pettiti, člen původního Senátu, se nemohl účastnit dalšího projednávání tohoto případu velkým Senátem a byl nahrazen panem F. Gölcüklü v souladu s losováním provedeným podle ust. 51 § 2 (c). Panu Valticosovi, taktéž členovi původního Senátu, bylo později zabráněno se nadále účastnit zasedání velkého Senátu.

8. Velký Senát konal dne 24. března 1994 zasedání věnované procesním otázkám. S přihlédnutím k souběžným stanoviskům zástupce Vlády, delegáta Komise a žadatelů rozhodlo plénum dne 23. dubna 1994, že bude posuzování případu pokračovat bez znovuzahájení ústního řízení (ust. 26).

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Zvláštní okolnosti případu

A. Úvod

9. Šest žadatelů je členy téže rodiny. První žadatelka, paní Margaret Murrayová, a druhý žadatel, pan Thomas Murray, jsou manželé. Ostatní čtyři žadatelé jsou jejich děti, a sice jejich syn Mark Murray (narozen v roce 1964), jejich dvojčata – dívky Alana a Michaela Murrayovy (narozeny v roce 1967) a jejich mladší dcera Rossina Murrayová (narozena v roce 1970). V dané době v roce 1982 žilo všech šest žadatelů společně v jednom domě v Belfastu, Severní Irsko.

10. Dne 22. června 1982 byli dva z bratrů první žadatelky ve Spojených státech amerických („USA“) odsouzeni za trestné činy související s nákupem zbraní pro Prozatímní Irskou republikánskou armádu („Prozatímní IRA“). Prozatímní IRA patří mezi organizace, které jsou podle zvláštních zákonů, přijatých Velkou Británií k boji proti terorismu v Severním Irsku, zakázány (viz níže uvedený bod 35).

B. Zatčení první žadatelky

11. Dne 26. července 1982 asi v 6.30 ráno se desátnice D., členka Ženských ozbrojených složek královské armády, účastnila armádní instruktáže, kde jí bylo řečeno, že první žadatelka je podezřelá z účasti na sbírání peněz na nákup zbraní pro IRA z USA, což je trestný čin podle článku 21 zákona Severního Irsku (ustanovení pro mimořádné situace) z roku 1978 („zákon z roku 1978“) a článku 10 zákona o předcházení terorismu (přechodná ustanovení) z roku 1976. Desátnice dostala příkaz, aby šla do domu první žadatelky, zatkla ji podle článku 14 zákona z roku 1978 (viz níže uvedené body 33-35) a přivedla ji zpět do armádního prověřovacího střediska na Springfield Road v Belfastu.

12. V 7.00 ráno desátnice D., sama neozbrojená, avšak v doprovodu pěti ozbrojených vojáků, přijela armádním vozidlem k domu žadatelů. První žadatelka sama otevřela dveře a tři vojáci – muži – a desátnice vešli do domu. Desátnice D. zjistila totožnost první žadatelky a požádala ji, aby se oblékla. Desátnice D. šla s první žadatelkou nahoru. Ostatní žadatelé byli rozrušení a byli požádáni, aby se shromáždili v obývacím pokoji. Vojáci neprováděli žádnou domovní prohlídku, avšak učinili si písemné poznámky o interiéru domu a zaznamenali si osobní údaje žadatelů. Asi v 7.30 ráno v hale domu desátnice D. s jedním z vojáků, který byl svědkem, sdělila první žadatelce: „Jako člen ozbrojených sil Jejicho veličenstva Vás zatýkám.“ Když se jí žadatelka dvakrát otázala, podle kterého článku, odpověděla desátnice D.: „Článek 14.“

C. Výslech první žadatelky

13. První žadatelka byla poté odvezena do armádního prověřovacího střediska na Springfield Road, Belfast. Byla eskortována do budovy a požádána, aby se na chvíli posadila v malé oddělené místnosti. V 8.05 byla předvedena před seržanta B., který jí kladl otázky s cílem vyplnit část standardního formuláře, aby zaznamenal kromě jiného podrobnosti jejího zatčení a prověřovacího postupu a její osobní údaje. První žadatelka kromě svého jména odmítla odpovědět na jakékoliv otázky a odmítla se nechat vyfotografovat. Výslech skončil o čtyři minuty později. Poté byla vyšetřena zdravotníkem, který se snažil zjistit, zda netrpí nějakou nemocí, avšak ona opět odmítla spolupracovat a nezodpověděla žádnou jeho otázku.

14. V 8.20 byla předvedena do výslechové místnosti a vyslýchána vojáčkem v civilních šatech za přítomnosti desátnice D. Byla kromě jiného dotázána na své bratry a kontakty s nimi, avšak nadále odmítala odpovídat na otázky. Po výslechu, který skončil v 9.35, byla odvedena zpět do recepce a poté znovu předvedena ke zdravotníkovi, který se jí otázel, zda si na něco sěžuje. Na jeho dotaz neodpověděla. V určité fázi svého pobytu ve středisku byla fotografována bez svého vědomí či souhlasu. Tato fotografie, jakož i osobní údaje o ní, její rodině a jejím domě, byly zařazeny do spisu. Byla propuštěna v 9.45, aniž byla obviněna.

15. Ve standardním formuláři, zvaném „prověřovací proforma“, bylo zaznamenáno jméno první žadatelky, adresa, národnost, rodinný a majetkový stav, chronologické podrobnosti o jejím zatčení, jména armádních příslušníků, kteří se na něm podíleli, jména ostatních žadatelů a jejich vztah k ní, její zdravotní stav a její postoj k výslechu. Pod nadpisem „Další informace ... týkající se zatčeného (jak uvedl zatýkající voják)“ je uvedeno: „Subjekt je sestrou C... M..., který byl v USA zatčen. O tomto byla vyslýchána.“ Nic však nebylo uvedeno pod nadpisem „Trestný čin, ze kterého podezírán“. Poznamenává se, že žadatelka odmítla odpovědět na otázky a že z tohoto výslechu nebyly získány žádné informace.

D. Řízení před Nejvyšším soudem

16. Asi o 18 měsíců později, dne 9. února 1984, žadatelka podala žalobu proti Ministerstvu obrany pro nezákonné uvěznění a jiná bezpráví.

17. V tomto řízení bylo jedním z hlavních tvrzení první žadatelky, že její zatčení a zadržení byly provedeny nezákonně a z nesprávného důvodu. Její tvrzení byla shrnuta v rozsudku soudce Murraye J., který byl vynesen dne 25. října 1985: „Právní zástupce žalobkyně napadl zákonnost zatčení a zadržení žadatelky celou řadou námitek, od výhrad velmi obecných až po výhrady dílčí. Do první skupiny patří např. tvrzení, že použití článku 14 [zákon z roku 1978] je v toto případě příkladem postupu, který lze nazvat «institucionalizovanou formou nezákonného prověřování» vojenskými orgány s cílem získat od žalobkyně, jak to nazval právní zástupce, «primitivním způsobem informace», aniž by tyto orgány měly (a) jakékoliv věcné podezření, že se dopustila trestného činu, nebo (b) skutečný úmysl vyslýchat ji ohledně trestného činu, který údajně spáchala.“

18. Na podporu tohoto případu právní zástupce první žadatelky nejen předvolal a vyslýchal žadatelku samotnou, ale podrobil intenzivnímu křížovému výslechu dva svědky, předvolané jménem obžalovaných, a sice desátnice D. a seržanta B.

19. Důkazy uváděné první žadatelkou jsou zaznamenány v poznámce samosoudce, jelikož neexistuje záznam z prvního dne řízení v důsledku technické poruchy záznamového zařízení. První žadatelka vysvětlila, proč má za to, že jí podmínky jejího zatčení a zadržení skličují. Byla rozzlobená, avšak nepoužila silných výrazů. Svědčila o tom, že se v armádním středisku odmítla nechat vyfotografovat, prohlédnout zdravotníkem, podepsat jakékoliv dokumenty a kromě uvedení svého jména odpovědět na otázky, které položil buď seržant B., zdravotník, nebo vyslýhající důstojník. Uvedla jasně, že neodpoví na žádné otázky. Tvrdila, že jí seržant B. mnoha slovy sdělil, že armáda ví, že se nedopustila žádného trestného činu, ale že se její spis ztratil a armáda ho chce zaktualizovat. Uvedla, že byla vyslýchána ohledně svých bratrů v USA, jejich pobytu a svých kontaktů s nimi, nikoliv však ohledně nákupu zbraní pro Prozatímní IRA nebo ohledně jiného trestného činu. Připustila, že byla se svými bratry v kontaktu a že byla v USA, včetně své návštěvy toho roku (1985). Je přesvědčena, že armáda chtěla získat informace o jejich bratrech. Při odchodu ze střediska sdělila úředníkům, že se s nimi uvidí u soudu.

20. Jak se jeví z přepisu jejich výpovědí, podala desátnice D. zprávu o své instruktaži toho rána, kdy provedla zatčení. Uvedla, že jí na instruktaži bylo sděleno jméno a adresa první žadatelky a důvody, pro které má být vyslechnuta, zejména její podezření z účasti na sbírání peněz na nákup zbraní z Ameriky. Svědčila o tom, že „má podezření byla podněcena mou instruktaží a byla jsem přesvědčena, že je paní Murrayová podezřelá ze sbírání peněz na nákup zbraní“. Při křížovém výslechu desátnice D. tvrdila, že účelem zatčení a zadržení podle článku 14 zákona z roku 1978 nebylo vyzvídat, ale vyslechnout podezřelou osobu o trestném činu. Uvedla, že její podezření vůči první žadatelce se zformovalo všim tím, co jí bylo řečeno na instruktaži a co si přečetla v dokumentaci, která jí byla později předána. Desátnice D. uvedla, že by zatčení neprovedla, kdyby jí nebyly sděleny důvody, kvůli kterým měla osobu zatknout. Na základě opakované otázky desátnice D. tvrdila, že byla informována na instruktaži a že měla podezření, že se žadatelka účastnila na peněžní sbírce na nákup zbraní z Ameriky.

21. Desátnice D. byla dále dotazována ohledně jejího výsledku první žadatelky ve Springfield Road. Uvedla, že si vybavuje, že první žadatelce pokládal otázky vyslyšající důstojník a že žadatelka odmítla odpovědět na jakoukoliv jí položenou otázku. Vzpomíná si, že jí vyslyšající úředník položil několik dalších otázek, když se po opuštění místnosti vrátil zpátky, avšak nemůže si skutečně vzpomenout, čeho se týkaly. Právní zástupce obhajoby se ke konci svého výsledku desátnice D. vrátil zpět k otázce výsledku žadatelky s následující obměnou: „Otázka: ... Kdybyste se vrátila na chvíli zpět do okamžiku toho, co mohu nazývat výsledkem, to jest, kdy jste vy tři byli v místnosti, a ke dvěma příležitostem, kdy, jak jste řekla, musela odejít, odvedla jste ji, chtěla jít na toaletu. Nevzpomínáte si snad vůbec na žádnou z otázek, které byly položeny?“ Odpověď: „Nepamatuji si otázky tak, jak byly položeny. Byla tam otázka o penězích. Otázka týkající se Ameriky.“ Právní zástupce první žadatelky při křížovém výsledku k této odpovědi svědka nesměřoval.

22. Seržant B. byl vyslyšán a poté podroben křížovému výsledku týkajícímu se vyplnění části I standardního formuláře, když byl v recepci. Řekl, že první žadatelka uvedla své jméno, ale odmítla uvést svou adresu nebo datum narození nebo jakoukoliv jinou informaci. Výslovně odmítl žadatelčino tvrzení, že jí řekl, že ví, že není zločinec a že pouze chtěli zaktualizovat její spis, který se ztratil. Předložil důkaz o tom, že informace zapsané v roce 1980 při příležitosti předchozího zatčení první žadatelky, se v žádném případě neztratily, protože byly použity k doplnění informací na první straně formuláře, když žadatelka odmítla odpovědět na otázky. Při křížovém výsledku seržant B. nepřipustil, že hlavním cílem výsledku zatčené osoby podle článku 14 zákona 1978 bylo shromáždit obecné informace o zázemí, rodině a přátelích zatčené osoby. Tvrdil, že osoby byly zatčeny a zadrženy pouze tehdy, pokud proti nim existovalo podezření z účasti na trestném činu.

23. Otázka výsledku první žadatelky byla zvláště zmíněna v posledním podání právního zástupce obhajoby, o němž je v zápisu zaznamenána zejména tato změna:

„PAN CAMPBELL: Lorde ... Vaše Ctihodnost má důvody, na jejichž základě zatýkající úředník vykonává (neslyšitelné) ona potom vypovídá a účastní se výsledku ... nyní mluvím o výsledku v úplně poslední fázi.

SOUDECE: U stolu?

PAN CAMPBELL: U stolu, a řekla, že v průběhu výsledku se mluvilo o penězích a zbraních, že se mluvilo o těchto záležitostech, nemohu nyní ... váhat použít (neslyšitelné), což je jedna věc. Druhá věc je, že to byla žena, která sama potvrdila, že nechtěla na žádné otázky odpovědět. Během křížového výsledku souhlasila s tím, že to byl její postoj, a shledáváme, že se výslech koná s někým, kdo není připraven zodpovědět žádné otázky, avšak přinejmenším jí byly položeny otázky, které se týkaly záležitostí, kvůli kterým byla uvězněna.

SOUDECE: Je tedy podstatné to, že kvůli jejímu přímému odmítnutí, jak byste řekl, odpovědět na jakékoliv otázky, se nikdy nekonal žádný výslech hlouběji zaměřený nato, že sbírala peníze?

PAN CAMPBELL: Nikoliv, Vaše Ctihodnosti, protože ona ... jelikož ona řekla, že nebude odpovídat na žádné otázky.“

24. Ve svém rozsudku ze dne 25. října 1985 soudce Murray J. předložil podrobné hodnocení výpovědi desátnice D. a seržanta B. na straně jedné, a první žadatelky na straně druhé. Murray J. „nemohl vůbec připustit výpověď [první žadatelky]“ o tom, že jí seržant B. řekl, že není podezřívána z žádného trestného činu a že se jednalo pouze o aktualizaci jejich záznamů. Taktéž zamítnul tvrzení žadatelky o tom, že jí desátnice D. nikdy skutečně nepodezřívala ze spáchání trestného činu. Ve světle tvrzení samotné desátnice D., která byla popsána jako „zcela poctivý svědek“, byl soudce „celkem přesvědčen, že na základě její instrukce v Musgrave Park skutečně [první žadatelku] podezřívala, že se v Severním Irsku účastnila na trestném činu sbírání peněz na zbraně.“

25. Soudce Murray J. také zamítl tvrzení první žadatelky, že došlo k použití článku 14 zákona z roku 1978, aby jí provedli a získali primitivním způsobem informace: připustil výpovědi desátnice D. a seržanta B., které byly prověřeny křížovým výsledkem, o tom, že účelem zatčení a zadržetí žadatelky podle tohoto článku bylo zjištění skutečností, týkajících se trestného činu, ze kterého byla podezřelá. Soudce Murray J. taktéž věřil výpovědi desátnice D. o tom, že byly položeny otázky, které se týkaly záležitostí, pro které byla žadatelka podezřívána. Uvedl: „Pokud se týče vyslyšajícího důstojníka, žalobkyně nepřipustila, že se zajímal o aktivity jejich bratří, kteří byli krátcé před datem tohoto výsledku v USA odsouzeni za trestné činy ozbrojování v souvislosti s Prozatímní IRA, avšak [první žadatelka], která si je, zdá se, dobře vědoma svých práv, se zjevně rozhodla s vojenskými příslušníky ve středisku nespolupracovat. Zvláště se (patrně) rozhodla neodpovídat na žádnou z jejich otázek a za této situace a s krátkou lhůtou pro zadržení, kterou tento článek umožňuje, existovalo málo, co mohl vyslyšající nebo jakýkoliv jiný důstojník ve středisku učinit, aby svá podezření prověřil.“

26. Murray J. taktéž zamítl argument první žadatelky, že je fotografování její osoby žalobním důvodem. Chápe zákon tak, že pouhé fotografování osoby, i proti její vůli, aniž by byla fyzicky nucena nebo ponižována, není protiprávní.

27. Žaloba první žadatelky před Nejvyšším soudem byla z tohoto důvodu zamítnuta.

E. Řízení před odvolacím soudem

28. První žadatelka se na základě toho odvolala k odvolacímu soudu. Opět napadala zákonnost svého uvěznění kromě jiného z těchto důvodů: „(1) že zatýkající úředník neměl potřebné podezření, nebo se dostatečně neprokázalo, že je měl; (2) že nebyla dostatečně podrobně seznámena s tím, nebo jí nebylo vysvětleno, co bylo proti žalobkyni tvrzeno k podpoření závěru, že se jedná o trestný čin, který by odůvodnil zatčení“. Ve svém rozsudku ze dne 20. února 1987 odvolací soud oba tyto odvolací důvody jednomyslně zamítl. Při vyhlášení rozsudku Gibson L. J. poznamenal: „[Samosoudce] shledal, a jeho závěr je bohatě podložen výpovědmi, že [desátnice D.] skutečně žalobkyni podezírala z toho, že se účastnila na trestném činu sbírání peněz v Severním Irsku na zbraně, které měly být zakoupeny v Americe k použití zakázanou organizací.“ Zejména ohledně druhého důvodu byl Gibson L. J. tohoto názoru: „Podezření je o něco méně než důkaz a může existovat i bez důkazu, i když musí být podloženo určitým důvodem.“

29. Odvolací soud dále jednomyslně zamítl stížnost první žalobkyně na to, že účelem jejího zatčení a zadržení a celkovým záměrem jejího výslechu byla smyšlená konstrukce, která se nevztahovala k záležitostem, ze kterých byla podezřelá, a která byla zaměřena na získání informací primitivním způsobem od žadatelky a dalších osob. Při zamítání této stížnosti odvolací soud přihlédl k důkazům, které tvrdily obě strany: „Desátnice D., která byla během výslechu přítomna, si na průběh otázek vzpomíná jen velmi málo. Jediným svědkem vedení tohoto výslechu byla [první žadatelka]. Její vzpomínky jsou také útržkovité, i když poněkud podrobnější. Z výpovědí obou svědků je jasné, že [první žadatelka] úmyslně nechtěla spolupracovat a odmítla odpovědět na většinu otázek. Je jisté, že byla dotazována na své bratry ... kteří byli měsíce před tím odsouzeni za trestné činy v souvislosti s nákupem střelných zbraní z USA pro použití IRA [a za tyto činy byli odsouzeni k trestu odnětí svobody na 2 a 3 roky]. Je jasné, že [první žadatelka] byla podezírána ze sbírání peněz na takový nákup, jelikož uvedla, že se jí vyslyšající důstojník zeptal, zda s nimi byla v kontaktu. Není tedy pochyb, že se vyslyšající důstojník pokusil sledovat podstatu podezření, což byla příležitost k jejímu zatčení, ale nebyl schopen učinit žádný pokrok.“

30. Odvolání první žadatelky k odvolacímu soudu se také týkalo jistých s tím spojených záležitostí, jako je zákonnost prohlídky domu žadatelů, s ohledem na niž odvolací soud shledal, že ve článku 14 odst. 3 zákona z roku 1978 pro to existuje dostatečný důvod (viz níže uvedené body 33 a 35 /d/). Odvolací soud rozhodl, že předpokládaná pravomoc, daná armádě článkem 14, zahrnuje oprávnění vyslyšet zadrženou osobu a jako praktickou nutnost i pravomoc zaznamenat osobní podrobnosti a údaje, týkající se zatčení a zadržení. Dále shledal, že standardní formulář, známý jako „prověřovací proforma“, neobsahoval žádné informace, které by se nevztahovaly k rozhodnutí o podezření. Pokud se týče žadatelčiny stížnosti na to, že byla bez svého vědomí fotografována, odvolací soud uvedl následující: „Akt fotografování nezahrnoval nic, co by mělo povahu fyzického útoku. To, zda takový akt představoval zásah do soukromí, který by byl ve Spojených státech žalovatelný, není relevantní, protože [první žadatelka] může obdržet náhradu škody pouze tehdy, pokud dojde k bezpráví, které spadá pod jednu z uznávaných částí zákona o této otázce. Podle zvykového práva neexistuje v případě, že někdo fotografuje jiného proti jeho vůli, prostředek nápravy. Právní zástupce [první žadatelky] se opíral o článek 11 odst. 4 zákona [z roku 1978] ... Toto ustanovení dává policii pravomoc nařídít [kromě vyfotografování] vzetí otisků prstů, aniž by bylo nutné dotčnou osobu obvinít a žádat o povolení magistrátního soudu podle článku 61 vyhlášky o magistrátních soudech [Severní Irsko] z roku 1981, která žádné srovnatelné ustanovení o fotografování neobsahuje. Braní otisků prstů jinak než se souhlasem osoby by v sobě muselo obsahovat útok, a já jsem přesvědčen, že článek 11 odst. 4 byl přijat tak, aby neopravňoval k fotografování bez souhlasu, ale k fotografování nebo braní otisků za okolností, které by jinak byly nezákonným útokem. To však nemá znamenat, že by fotografování bez násilí a bez souhlasu bylo žalovatelné.“

F. Řízení před Sněmovnou lordů

31. První žadatelka obdržela od odvolacího soudu povolení odvolat se ke Sněmovně lordů. Toto odvolání bylo 25. května 1988 zamítnuto (Murray versus Ministerstvo obrany, [1988], Týdenní právní informace 692).

32. Před Sněmovnou lordů žadatelka již netvrdila, že nebyla zatčena na základě skutečného a upřímného podezření z toho, že spáchala trestný čin. Znovu však uváděla stížnost, kterou uvedla již před odvolacím soudem, že jelikož byla zákonně zatčena v 7.30 ráno, od 7.00 do 7.30 byla nezákonně zadržena. Sněmovna lordů shledala, že osoba je zatčena okamžikem, kdy je podrobena omezením, a že tedy byla první žalobkyně zatčena od okamžiku, kdy jí desátnice D. při vstupu do domu v 7.00 identifikovala. Na to nemá vliv skutečnost, že formální slova o zatčení byla žadatelce sdělena až v 7.30. V tomto ohledu Lord Griffiths uvedl (na stranách 698H-699A): „Pokud by bylo žalobkyni řečeno, že je zatčena, již v okamžiku, kdy sama potvrdila svoji totožnost, nezměnilo by to ani v nejmenším pořadí událostí před tím, než opustila dům. Bylo by zcela

nerozumné jí vzít polooblečenou s sebou do armádního střediska a uplynula by tatáž půlhodina, než by se dala do pořádku, dokončila svoji toaletu a oblékání. Bylo by přinejmenším zvláštním výsledkem, kdyby za těchto okolností možný či nemožný důvod pro žalobu z důvodu nezákonného uvěznění měl záviset na tom, zda jí byla slova o zatčení sdělena při vstupu do domu, nebo při odchodu z něj, kdy neexistuje žádný praktický dopad takového rozdílu na žalobkyni.“

33. První žadatelka také tvrdila, že to, že jí neinformovali o jejím zatčení do doby, kdy se vojáci chystali její dům opustit, činí zatčení nezákonným. Toto podání Sněmovna lordů taktéž zamítla. Lord Griffiths měl za to, že (na stranách 699H-701A): „Rysem velmi omezené pravomoci k zatčení, stanovené ve článku 14, je to, že člen ozbrojených složek nemusí sdělit zatčené osobě trestný čin, ze kterého je podezírána, přičemž je ve článku 14 odst. 2 zvláště stanoveno, že stačí, pokud uvede, že provádí zatčení jako člen ozbrojených sil jejího Veličenstva. Desátnice D. provedla toto zatčení v souladu s postupy, o nichž byla instruována, aby provedla zatčení v domě podle článku 14. Tento postup se mi zdá být určen k tomu, aby bylo zatčení provedeno s nejmenším rizikem pro ty, kteří se jej zúčastňují, včetně vojáků a obyvatel domu. Pokud jsou prováděna zatčení při podezření z účasti IRA, je do očí bijící a zřejmé, že nelze akceptovat riziko, že by se zatčení setkalo s násilným odporem. Postup, který armáda používá, je vstoupit do domu a prohlédat každou místnost kvůli obyvatelům. Obyvatelé jsou všichni požádáni, aby se shromáždili v jedné místnosti, a poté, co je osoba, kterou vojáci přišli zatknout, identifikována a připravena k odchodu, se sdělí formální slova o zatčení, a to těsně před odchodem z domu. Armáda nevykonává prohlídku majetku v domě a podle mého názoru by k tomu ani nebyla oprávněna. Právo k prohlídce je dáno „pro účely zatčení osoby“, nikoliv k nalezení inkriminujících důkazů. O řádný výkon pravomoci k prohlídce za účelem zatčení se však jedná, pokud se prohlédává každá místnost kvůli dalším obyvatelům domu v případě, kde mohou existovat osoby, které by mohly zatčení odporovat. Prohlídka se nemůže omezit pouze na nalezení osob, které mají být zatčeny, ale musí taktéž zahrnovat prohlídku, jejímž cílem je zajistit, že zatčení bude pokojné. Považuji též za zcela přiměřené opatření, že mají být všichni obyvatelé domu požádáni, aby se shromáždili v jedné místnosti. Jak desátnice D. vysvětlila ve své výpovědi, tento postup se uplatňuje, protože vojáci mohou být vyrušováni ostatními obyvateli domu, pohyblivými se z jedné místnosti do druhé, možná ve stavu nervozity, možná s cílem vyvolat poplach a bránit zatčení. Za takových okolností se může mladým a relativně nezkušeným ozbrojeným vojákům, pracujícím za podmínek extrémního tlaku, velmi rychle stát tragická nehoda při střelbě. Vaším lordstvím bylo řečeno, že manžel a děti buď podali nebo se chystali podat žalobu z důvodu nezákonného uvěznění, opírající se o skutečnost, že byli požádáni, aby se před tím, než byla žalobkyně odvedena z domu, na krátkou dobu shromáždili v obývacím pokoji. Tato velmi krátká doba omezení, kdy byli požádáni, aby se shromáždili v obývacím pokoji, byla správnou a nezbytnou součástí postupu k provedení pokojného zatčení žalobkyně. Bylo to dočasné omezení s velmi krátkým trváním, které jim bylo uloženo nejen ku prospěchu osob provádějících zatčení, ale též k ochraně obyvatel domu, a bylo by zcela nepostačující zde shledat žalobní důvod pro nezákonné uvěznění. Podle mého názoru bylo zcela rozumné odložit sdělení slov o zatčení, dokud se účastník nechystal opustit dům. Pokud by slova o zatčení byla sdělena ihned při vstupu do domu, aniž by byla učiněna opatření prohlídkou domu a nalezením ostatních obyvatel, zdá se mi, že by existovalo skutečné riziko, že by byl vyhlášen poplach a učiněn pokus o odpor proti zatčení, nikoliv pouze osobami v domě, ale taktéž s pomocí osob přivolaných z přímého sousedství. Když jsou vojáci nasazeni na obtížný a potenciálně nebezpečný úkol vykonat zatčení v domě osoby podezřelé z trestného činu v souvislosti s IRA, je podle mého názoru podstatné, že měli být trénováni v postupu, kterým se mají řídit. Bylo by nepraktické a, domnívám se, potenciálně nebezpečné ponechat na individuálním uvážení určitého vojáka provádění zatčení při použití jeho vlastních postupů pro výkon této neobvyklé armádní funkce. Je v nejlepším zájmu každého, aby bylo zatčení provedeno pokojně, a jsem přesvědčen, že postupy, které armáda přijala, jsou citlivé, přiměřené a takové, aby bylo zatčení dosaženo s minimálním rizikem a nervozitou všech zúčastněných osob. Dodal bych však tuto poznámku: pokud podezřelý z jakéhokoliv důvodu odmítne akceptovat skutečnost, že je ve svém domě omezován, měl by být ihned informován o tom, že je zatčen.“

34. První žadatelka před Sněmovnou lordů také znovu uvedla svou stížnost, že doba jejího zadržení překročila dobu rozumně nezbytnou pro provedení rozhodnutí, zda ji propustit nebo předat policii. V tomto směru si žadatelka stěžovala, že standardní formulář („prověřovací proforma“) nebyl pro výslech podezřelého správným podkladem z toho důvodu, že jí byly kladeny otázky, které se přímo nevztahovaly k trestnému činu, z něhož byla podezírána; bylo též naznačeno, že z důkazů nevyplývalo, že byl výslech žadatelky zaměřen na záležitosti, ze kterých byla podezírána. Tvrzení bylo Sněmovnou lordů jednomyslně zamítnuto. Lord Griffiths měl za to, že (na stranách 703F-704C): „Člen ozbrojených složek, který prováděl výslech mezi 8.20 a 9.35, byl Ministerstvem obrany předvolán jako svědek. Pro toto rozhodnutí mohou existovat pádné důvody spojené se zachováním tajnosti výslechových postupů a totožnosti vyslyšajícího důstojníka, avšak až je tomu, jak chce, jedinou výpověď o tom, co se dělo při výslechu, podala desátnice D. a [první žadatelka], a zdá se, že výpověď nepostačuje ke zjištění, že byl výslech zaměřen jako pokus prověřit podezření, kvůli kterému byla [žadatelka] zatčena. Desátnice D. byla u výslechu přítomna, nevěnovala mu velkou pozornost, avšak vypověděla, že si pamatuje na otázky ohledně peněz, které byly u výslechu zaměřeny na trestné činy, ze kterých byla [žadatelka] podezírána. [Žadatelka] taktéž řekla, že byla vyslyšána ohledně svých bratrů. Soudec měl před sebou také dotazník, který vyplnil vyslyšající důstojník. ... V dotazníku není nic, na co

by se armáda nemohla podezřelé osoby rozumně dotázat, spolu s takovými zvláštními otázkami, které byly v tomto případě vhodné. ...“ Sněmovna lordů shledala, že závěr samosoudce o tom, že žadatelce nebyly pokládány zbytečné a nerozumné otázky, a závěr odvolacího soudu, že se vyslychající důstojník pokusil žadatelku vyslyšet ohledně podezření, které bylo důvodem jejího zatčení, avšak nebyl schopen dosáhnout žádného pokroku, jsou odůvodněny důkazy.

II. Příslušné národní právo a praxe

A. Úvod

35. Obyvatelstvo Severního Irsku, které čítá asi 1,5 milionu lidí, bylo po dobu více než 20 let vystaveno teroristické kampani. V této době byly zabity, zmrzačeny nebo zraněny tisíce osob. Kampaň teroru se rozšířila i na zbytek Spojeného království a na evropskou pevninu. Zákon z roku 1978 tvoří část zvláštní legislativy, přijaté v těchto letech jako pokus umožnit bezpečnostním složkám účinně bojovat s hrozbou teroristického násilí.

B. Vstup a prohlídka; zatčení a zadržení

36. První žadatelka byla zatčena podle článku 14 zákona z roku 1978, který v příslušné části stanovil následující:

(1) Člen ozbrojených sil Jejeho Veličenstva, který je ve službě, může bez příkazu k zatčení zatknout a zadržet na dobu maximálně čtyř hodin osobu, kterou podezírá z páčání, spáchání nebo úmyslu spáchat trestný čin.

(2) Osoba provádějící zatčení podle tohoto článku splní veškerá právní pravidla, která vyžadují, aby uvedla důvody zatčení, pokud uvede, že provádí zatčení jako člen ozbrojených sil Jejeho Veličenstva.

(3) Pro účely zatčení osoby podle tohoto článku může člen ozbrojených sil Jejeho Veličenstva vstoupit a prohlédnout jakýkoliv prostor nebo jiné místo –

(a) kde se tato osoba nachází, nebo

(b) kde je podezření, že se tato osoba zdržuje, pokud je tato osoba podezřelá z terorismu nebo ze spáchání trestného činu, zahrnujícího použití nebo vlastnění výbušniny, výbušných látek nebo střelných zbraní.

Podobné ustanovení bylo platné od roku 1973 a ve dvou nezávislých zprávách bylo shledáno za nezbytné k boji proti teroristickým činům (Zpráva Diplockovy komise 1972, která takovou pravomoc doporučila, a výboru, kterému předsedal Lord Gardiner 1974/1975).

37. V roce 1983 byl vládou vyzván Sir George Baker, starší člen soudcovského sboru v důchodu, aby přezkoumal dopad zákona z roku 1978 za účelem zjištění, zda jeho ustanovení nebrání správnému vyvážení mezi potřebou zachovat svobody jednotlivce v co nejvyšší míře na straně jedné, a potřebou vybavit bezpečnostní složky a soudy odpovídajícími pravomocemi, které by jim umožnily chránit veřejnost před aktuálním a předvídatelným teroristickým trestným činem, na straně druhé. Ve výsledné zprávě byla věnována zvláštní úvaha kromě jiného tomu, včetně požadavku stanoveného v článku 14 zákona z roku 1978, že by se zatčení mělo zakládat na důvodném podezření. I když výslovně uznal to riziko, že skutečnosti, na jejichž základě vzniklo podezření, mohly být sděleny tajným zdrojem, který by nemohl být u soudu při občansko-právním řízení o nezákonném zatčení prozrazen, Sir George Baker došel k závěru, že zahrnutí požadavku příměřenosti by ve skutečnosti nijak nezměnilo armádní akce, a navrhl tedy novelu zákona z roku 1978. Toto doporučení bylo provedeno v červnu roku 1987.

38. Rozsah a výkon pravomocí vyplývajících ze článku 14 byly při řízeních o tomto případě posuzovány národními soudy. Platné právo, jak je uvedeno v rozsudcích z těchto řízení, je takové, že pokud je napadena zákonost zatčení nebo zadržení podle článku 14 (ať cestou habeas corpus, nebo v řízení o náhradu škody utrpěné v důsledku nezákonného zatčení nebo nezákonného uvěznění), nese armáda důkazní břemeno, spočívající v odůvodnění svých jednání a zejména určení následujících prvků: (a) soulad s formálními náležitostmi zatčení; (b) autentičnost podezření, na kterém bylo zatčení založeno; (c) že pravomoc k zatčení a zadržení nebyly použity za nesprávným cílem, jako je vyzvědačství; (d) že pravomoc k prohlídce byla použita pouze k usnadnění zatčení, a nikoliv k získání inkriminujících důkazů; (e) že osoby odpovědné za zatčení a zadržení nepřekročily dobu rozumně potřebnou k přijetí rozhodnutí, zda zadrženého propustit, nebo předat policii.

C. Fotografie

39. Článek 11 zákona z roku 1978, který se týká policejního zatčení, stanoví v odstavci 4: „Pokud je osoba zatčena podle tohoto článku, důstojník Královského ulsterského policejního sboru nejméně hodnosti vrchního inspektora může nařídít, aby ji policista vyfotografoval a vzal otisky prstů, a policista může použít k tomuto účelu nezbytné přiměřené donucení.“

40. V obecném právu Severního Irsku, stejně jako v právu anglickém, je zákonné vyfotografovat osobu bez jejího souhlasu, pokud není použito donucení a fotografie není použito takovým způsobem, který je dotčen osobě na újmu (viz výše uvedené body 23 a 27). Také pravidlo zvykového práva, opravňující armádu k pořizování fotografií, stanoví pro takové zadržení právní základ.

D. Standardní formulář

41. Jak v tomto případě potvrdil zejména odvolací soud a Sněmovna lordů, standardní formulář (známý jako „prověřovací proforma“) tvořil nedílnou součást výslechu první žadatelky po jejím zatčení a zákonná pravomoc k zaznamenání jistých osobních údajů o její osobě na tomto formuláři se odvozuje od zákonnosti jejího zatčení, zadržení a výslechu podle článku 14 zákona z roku 1978 (viz výše uvedený bod 27, první odstavec in fine, a výše uvedený bod 31). Předpokládaná zákonná pravomoc k zaznamenávání informací o první žadatelce, daná článkem 14 zákona z roku 1978, taktéž poskytla právní základ pro zadržení těchto informací.

ŘÍZENÍ PŘED KOMISÍ

42. Žadatelé se obrátili na Komisi dne 28. září 1988 (stížnost č. 14310/88). První žadatelka si stěžovala na to, že její zatčení a zadržení na dobu dvou hodin za účelem výslechu vedlo k porušení článku 5 odstavce 1 a 2, za něž nemá žádný nárok na odškodnění, které je zaručeno článkem 5 odst. 5; a že pořízení a uchovávání její fotografie a osobních údajů o její osobě je v rozporu s jejím právem na respektování soukromého života podle článku 8. Ostatních pět žadatelů uvádělo porušení článku 5 odst. 1, 2 a 5 v důsledku toho, že byly požádáni, aby se na půl hodiny shromáždili v jedné místnosti jejich domu, zatímco se první žadatelka připravovala na odchod s vojáky. Dále argumentovali tím, že zapisování a zadržování určitých osobních údajů o jejich osobách, jako jsou jejich jména a příbuzenský vztah k první žadatelce, porušilo jejich právo na respektování soukromého života podle článku 8. Všech šest žadatelů si stěžovalo na to, že vstup do jejich domu a jeho prohlídka ze strany armády byly v rozporu s jejich právem na respektování soukromého a rodinného života a jejich obydlí podle článku 8 Úmluvy; a že podle národního práva v rozporu s článkem 13 neexistují ohledně předchozích žalob podle Úmluvy žádné účinné prostředky nápravy. Žadatelé také podali žaloby podle článku 3 a článku 5 odst. 3, které následně 11. dubna 1990 vzali zpět.

43. Dne 10. prosince 1991 prohlásila Komise za přípustné všechny stížnosti první žadatelky a stížnosti ostatních žadatelů podle článku 8 v souvislosti se vstupem do rodinného domu a jeho prohlídkou. Zbývající část stížnosti byla prohlášena za nepřípustnou.

44. Ve své zprávě ze dne 17. února 1993 (článek 31) Komise vyjádřila svůj názor, že: (a) v případě první žadatelky došlo k porušení článku 5 odst. 1 (jedenáct hlasů ku třem), článku 5 odst. 2 (deset hlasů ku čtyřem) a článku 5 odst. 5 (jedenáct hlasů ku třem); (b) nedošlo k porušení článku 8 (třináct hlasů ku jednomu); (c) nebylo nezbytné dále posuzovat stížnost první žadatelky podle článku 13 ohledně opravných prostředků proti zatčení, zadržení a neinformování o důvodech zatčení; (d) v případě první žadatelky nedošlo k porušení článku 13 ani v souvislosti se vstupem do domu a jeho prohlídkou, ani v souvislosti s pořízením a uchováváním fotografie a osobních údajů o její osobě (deset hlasů ku čtyřem).

KONEČNÉ NÁVRHY PŘEDLOŽENÉ SOUDU

45. Při veřejném jednání dne 24. ledna 1994 vláda v podstatě potvrdila své závěrečné podání, uvedené v jejich zápisech, kterým vyzvala Soud, aby rozhodl: (1) že v případě [první] žadatelky nedošlo k porušení článku 5 odst. 1, 2 nebo 5 Úmluvy; (2) že v případě [první] žadatelky ani v případě ostatních žadatelů nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy; (3) že nedošlo k porušení článku 13 Úmluvy v souvislosti se stížnostmi [první] žadatelky ohledně vstupu a prohlídky jejího domu a ohledně pořízení a zadržení fotografie a osobních údajů; (4) že nedošlo k porušení článku 13 Úmluvy v souvislosti se stížnostmi [první] žadatelky ohledně jejího zatčení; nebo, pokud bude shledáno porušení článku 5 odst. 5, že podle článku 13 Úmluvy nevznikla žádná další otázka.

46. Při stejné příležitosti žadatelé v podstatě rovněž potvrdili závěry a požadavky formulované v závěru jejich zápisů, kterým žádali Soud, „aby rozhodl a vyhlásil: (1) že skutkové okolnosti zakládají porušení odstavců 1, 2 a 5 článku 5 Úmluvy; (2) že skutkové okolnosti zakládají porušení článku 8 Úmluvy; (3) že skutkové okolnosti zakládají porušení článku 13 Úmluvy.“

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Obecné stanovisko

47. Stížnosti žadatelů se týkají zatčení a zadržení první žadatelky armádou na základě zvláštní trestněprávní legislativy, uzákoněné s cílem bojovat proti teroristickým činům v souvislosti se záležitostmi Severního Irsku. V několika předchozích rozsudcích Soudu bylo poznamenáno, že teroristická kampaň vedená v Severním Irsku v posledním čtvrtstoletí přinesla strašlivé oběti, zejména pokud se týče životů a strádání lidí (viz výše uvedený bod 35). Soud nevidí důvod pro to, aby se odchýlil od svého obecného stanoviska, které přijal v předchozích případech podobné povahy. Pro účely výkladu a použití příslušných ustanovení Úmluvy tedy musí být řádně přihlédnuto ke zvláštní povaze teroristické zločinnosti, hrozby, kterou znamená pro demokratickou společnost, a náročnosti boje proti ní (viz inter alia rozsudek Fox, Campbell a Hartley versus Spojené království ze dne 30. srpna 1990, série A. č. 182, strana 15, § 28, citující rozsudek Brogan a další versus Spojené království ze dne 29. listopadu 1988, série A. č. 145-B, str. 27, § 48).

II. Údajné porušení článku 5 odst. 1 Úmluvy

48. První žadatelka, paní Margaret Murrayová, tvrdila, že její zatčení a zadržení ze strany armády bylo v rozporu se článkem 5 odst. 1 Úmluvy, který v příslušné části stanoví: „Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven své svobody, kromě následujících případů a v souladu se zákonem stanoveným postupem: ... (c) zákonné zatčení nebo zadržení osoby, provedené za účelem jejího předvedení před příslušný soudní orgán na základě důvodného podezření ze spáchání trestného činu ...“

A. Zákonnost

49. Před orgány Úmluvy první žadatelka nezpochybnila „zákonnost“ svého zatčení a zadržení podle práva Severního Irsku a zejména „soulad s postupem stanoveným zákonem“, jak to vyžaduje článek 5 odst. 1. Tvrdila, že nebyla zatčena na základě „důvodného podezření“ ze spáchání trestného činu a že účelem jejího zatčení a následného zadržení nebylo její předvedení před příslušný soudní orgán ve smyslu odstavce 1 (c).

B. „Důvodné podezření“

50. Paní Murrayová byla zatčena a zadržena podle článku 14 zákona z roku 1978 (viz výše uvedené body 11 a 12). Toto ustanovení tak, jak je vykládáno národními soudy, zmocňuje armádu k zatčení a zadržení osob podezřelých ze spáchání trestných činů kromě jiného za podmínky, že měl zatýkající důstojník upřímné a skutečné podezření (viz výše uvedené body 36 a 38 (b)). Je relevantní, avšak nikoliv rozhodující, že národní legislativa v příslušném okamžiku stanovila pouze v podstatě subjektivní normu: úkolem Soudu je stanovit, zda bylo v tomto případě za okolností použití legislativy splněno objektivní kritérium „důvodného podezření“, stanovené ve článku 5 odst. 1.

51. Ve svém rozsudku ze dne 30. srpna 1990 v případě Fox, Campbell a Hartley versus Velká Británie, který se týkal zatčení provedených policií Severního Irsku podle podobné znějícího ustanovení zákona z roku 1978, Soud uvedl toto (série A č. 182, strany 16-18, §§ 32 a 34): „«Důvodnost» podezření, na kterém se musí zatčení zakládat, představuje zásadní součást ochrany proti svévolnému zatčení a zadržení, která je stanovena ve článku 5 odst. 1 (c). ... [Existence] «důvodného podezření» předpokládá existenci skutečností nebo informací, které by objektivního pozorovatele přesvědčily, že dotčená osoba mohla trestný čin spáchat. Při posuzování toho, co lze považovat za «důvodné», bude však záležet na všech okolnostech. V tomto ohledu spadá teroristický čin do zvláštní kategorie. Z důvodu průvodního rizika ztráty životů a strádání lidí je policie povinna při využívání informací, včetně informací z tajných zdrojů, jednat s nejvyšší opatrností. Police dále musí často zatknout podezřelého teroristu na základě informace, která je důvěryhodná, avšak nemůže být podezřelému sdělena ani předložena soudu na podporu obžaloby, aniž by to ohrozilo zdroj této informace. ... S ohledem na těžkosti, které provázejí vyšetřování a stíhání teroristických trestných činů v Severním Irsku, nelze «důvodnost» podezření, odůvodňujícího takové zatčení, posuzovat vždy podle stejných měřítek, která se uplatní v boji proti obvyklému zločinu. Náročnost boje proti teroristickému zločinu však nemůže odůvodnit příliš volný výklad výrazu «odůvodněnost» do takové míry, že by byla narušena podstata ochrany zajištěné článkem 5 odst. 1 (c). ... Článek 5 odst. 1 (c) Úmluvy by jistě neměl být uplatňován takovým způsobem, aby police-

jiným orgánům smluvních států při přijímání účinných opatření proti organizovanému terorismu stavěl do cesty nepřiměřené obtíže. ... Z toho vyplývá, že smluvní státy nelze žádat, aby stanovily důvodnost podezření odůvodňujícího zatčení podezřelého teroristy odhalením tajných zdrojů podpůrných informací nebo jiných skutečností, které by mohly takové zdroje nebo identitu označit. Soud však musí mít možnost zjistit, zda byla zachována podstata ochrany přiznané článkem 5 odst. 1 (c). Žalovaná vláda tedy musí předložit přinejmenším taková fakta nebo informace, které mohou Soud přesvědčit, že byla zatčená osoba ze spáchání údajného trestného činu důvodně podezřelá. Toto je ještě potřebnější v případech, kde – jako v tomto případě – národní právo nevyžaduje důvodné podezření, ale stanoví nižší míru pouhým požadavkem na upřímné podezření.“ Na základě skutečností Soud v tomto případě shledal, že ačkoliv se zatčení a zadržení tří žadatelů, které trvalo 44 hodin, resp. 44 hodin a 5 minut, resp. 30 hodin a 15 minut, zakládalo na upřímném podezření, Vláda k podpoření závěru, že pro účely písmena (c) článku 5 odst. 1 existovalo „důvodné podezření“, předložila nedostatečné důkazy (tamtéž, str. 18, § 35).

52. V tomto případě Vláda tvrdila, že armáda pro podezření, že se paní Murrayová podílela na sbírání prostředků pro teroristické účely, měla pádné a specifické důvody, založené na informacích od důvěryhodného, avšak tajného zdroje. Takto poskytnutá „primární“ informace však nemohla být v zájmu ochrany životů a osobní bezpečnosti sdělena. V podání zatčení Vlády by Soud měl přiznat podstatnou důležitost tvrzené skutečnosti, že to bylo důvodem pro podezření. Poukázala také na celou řadu skutečností, které mohou podložit, i když nepřímou, důvodnost podezření, a sice zejména závěry národních soudů v řízeních zahájených paní Murrayovou, velmi nedávné odsouzení jejích bratrů v USA pro trestné činy související s nákupem zbraní pro Prozatímní IRA, její vlastní návštěvy USA a její kontakty zde na oba její bratry (viz zejména výše uvedené body 10, 19, 24, 25, 28 a 29). Tvrdila, že všechny skutečnosti v souhrnu představovaly skutečnosti a informace, postačující k přesvědčení objektivního pozorovatele o tom, že za okolností případu existovalo důvodné podezření. Obávala se, že by jiný závěr Soudu zakázal zatýkajícím úřadům provádět zatčení osob podezřelých z terorismu zásadně na základě důvěryhodné, avšak tajné informace, a zabránil by zatýkajícím úřadům přijímat účinná opatření proti organizovanému terorismu.

53. První žadatelka na druhé straně měla za to, že Vláda neunesla břemeno týkající se předložení dostačujících důkazů tak, aby orgány Úmluvy mohly dojít k závěru, že bylo podezření, odůvodňující její zatčení, důvodné nebo alespoň silnější než „upřímné“, jak je vyžadováno právem Severního Irsku. Stejně jako v případě Fox, Campbell a Hartley nesplnilo vysvětlení Vlády pro posouzení odůvodněnosti jejího zatčení a zadržení minimální podmínky stanovené ve článku 5 odst. 1 (c). Neakceptovala to, že by důvod pro utajení byl skutečný nebo platný. Na druhou stranu poukázala na skutečnosti, které by mohly důvodnost podezření zpochybnit. Kdyby tedy podezření bylo skutečně důvodné, nebyla by zatčena na základě čtyřhodinové lhůty dané článkem 14 zákona z roku 1978, ale na základě mnohem širších pravomocí; vyslýchala by ji policie, nikoliv armáda; časová lhůta by nebyla vyčerpána shromažďováním osobních údajů a jejím fotografováním; byla by vyslýchána po dobu delší než 1 hodina a 15 minut; byla by vyslýchána ohledně její vlastní údajné účasti, a nikoliv pouze ohledně jejích bratrů v USA; a musela by být poučena. V odpovědi Vládě první žadatelka tvrdila, že otázkou, kterou se národní soudy zabývaly, nebyla objektivní důvodnost podezření, ale subjektivní stav mysli zatýkajícího důstojníka, desátnice D.

54. Podle názoru Komise se vysvětlení Vlády v tomto případě podstatně nelišilo od vysvětlení podaného v případě Fox, Campbell a Hartley. Komise měla za to, že na podporu podezření, že se první žadatelka účastnila na sbírce peněz na nákup zbraní pro Prozatímní IRA, kromě jejího příbuzenství s jejími odsouzenými bratry Vláda pro potvrzení nezveřejněné informace nepředložila žádné objektivní důkazy. Komise tedy došla k závěru, že to ke splnění minimálních podmínek stanovených ve článku 5 odst. 1 (c) nebylo dostačující.

55. S ohledem na míru „podezření“ by Soud nejprve poznamenal, že – jak již shledal ve svém rozsudku v případě Brogan a další versus Spojené království – „písmeno (c) článku 5 odst. 1 nepředpokládá, že by [vyšetřující orgány] musely ke vznesení obžaloby získat dostačující důkazy, ať v okamžiku zatčení nebo v okamžiku, kdy [je zatčená osoba] ve vazbě. Takové důkazy nemůže být možné získat nebo vzhledem k povaze trestných činů, o kterých existuje podezření, je nelze předložit soudu, aniž by byly ohroženy životy jiných (na citovaném místě, str. 29, § 53). Cílem výslechu během zadržení podle písm. (c) článku 5 odst. 1 je vést trestní vyšetřování k potvrzení nebo rozptýlení konkrétního podezření, odůvodňujícího zatčení. Skutečnosti, vedoucí k podezření, tedy nemusí být stejné povahy jako skutečnosti nezbytné k odůvodnění odsouzení nebo vznesení žaloby, což jsou další stadia trestněprávního řízení.

56. Délka zbavení svobody může být pro povahu nezbytného podezření také důležitá. Doba zadržení, povolená ustanovením, na jehož základě byla paní Murrayová zatčena, článkem 14 zákona z roku 1978, byla omezena na čtyři hodiny.

57. Se zvláštním přihlédnutím k „důvodnosti“ podezření se zásady vyslovené v rozsudku Fox, Campbell a Hartley na tento případ uplatní, i když, jak bylo v tomto rozsudku zdůrazněno, v konkrétním případě existence či neexistence důvodného podezření závisí zásadně na zvláštních okolnostech.

58. Soud poprvé opakuje své uznání toho, že v boji proti teroristickému násilí a hrozbě, že organizovaný terorismus ovládne existenci občanů a demokratické společnosti jako takové (viz též rozsudek Klass a další versus Německo ze dne 6. září 1978, série A č. 28, str. 23, § 48), je použití tajných informací zásadní. To však neznamená, že by měly zatýkající orgány podle článku 5 carte blanche k zatčení podezřelých za účelem výslechu, kdykoliv prohlásí, že se jedná o terorismus, a to bez jakékoliv účinné kontroly ze strany národních soudů nebo kontrolních orgánů Úmluvy (tamtéž, str. 23, § 49).

59. Pokud se týče tohoto případu, je bezpochyby prokázána teroristická kampaň v Severním Irsku, krveprolití, které za ty roky přinesla, a aktivní účast Prozatímní IRA v této kampani. Soud také akceptuje to, že pravomoc k zatčení, daná armádě článkem 14 zákona z roku 1978, představovala bona fide pokus demokraticky zvoleného parlamentu o vypořádání se s teroristickou zločinností podle práva. Tento závěr nelze změnit skutečností, že byla v roce 1987 ustanovení platné legislativy novelizována v důsledku Bakerovy zprávy tak, aby zahrnovala požadavek, aby se zatčení zakládalo na důvodném, spíše než jen upřímném podezření (viz výše uvedený bod 37). Soud je tedy připraven přiznat prohlášení žalované Vlády, které se týkalo existence důvěryhodné, avšak tajné informace, odůvodňující podezření proti paní Murrayové, jistou důvěryhodnost.

60. Avšak – řečeno slovy rozsudku Fox, Campbell a Hartley – musí Vláda dále „předložit přinejmenším určité skutečnosti nebo informace, které mohou Soud přesvědčit, že byla zatčena osoba důvodně podezřelá ze spáchání údajného trestného činu“ (viz výše uvedený bod 51). V této souvislosti na rozdíl od případu Fox, Campbell a Hartley mají orgány Úmluvy výhodu v existenci přezkumu, který vedly národní soudy o skutkovém ději a tvrzeních paní Murrayové v civilním řízení, které paní Murrayová zahájila.

61. Nelze vyloučit, že všechny nebo některé důkazy předložené národním soudům v souvislosti se skutečností podezření, na jehož základě byla paní Murrayová zatčena, mohou být také důležité pro otázku, zda bylo podezření pro účely článku 5 odst. 1 (c) Úmluvy „odůvodněné“. Přinejmenším nepostradatelnou součástí důvodnosti tohoto podezření tvoří upřímnost a dobrá víra. V žalobě vznesené paní Murrayovou proti Ministerstvu spravedlnosti z důvodu nezákonného uvěznění a jiných bezpráví soudce vyššího soudu po vyslechnutí svědků a posouzení jejich důvěryhodnosti shledal, že byla skutečně podezřelá z účasti na sbírání prostředků na nákup zbraní z USA pro Prozatímní IRA (viz výše uvedený bod 24). Soudce věřil výpovědi zatýkajícího důstojníka, důstojnice D., která byla popsána jako „zcela poctivý svědek“, o tom, co jí bylo řečeno na její instrukce před zatčením (viz výše uvedené body 11 a 24). Stejně tak soudce shledal, že i když výslech v armádním středisku nastal později než zatčení samo, linie výslechu, kterou sledoval vyslychající důstojník, směřovala k podpoření závěru, že byla sama paní Murrayová podezřelá ze spáchání zvláštního trestného činu (viz výše uvedeného body 14 a 25).

62. Několik týdnů před jejím zatčením byli v USA dva z bratrů paní Murrayové odsouzeni za trestné činy v souvislosti s nákupem zbraní pro Prozatímní IRA (viz výše uvedený bod 10). Jak žadatelka uvedla ve své výpovědi před vyšším soudem, navštívila USA a měla zde se svými bratry kontakty (viz výše uvedený bod 19). Trestné činy, za něž byli její bratři odsouzeni, byly delikty, které předpokládaly spolupráci se „spolehlivými“ osobami, žijícími v Severním Irsku.

63. S přihlédnutím k míře skutečného odůvodnění požadovaného ve fázi podezření a ke zvláštní náročnosti vyšetřování teroristických trestných činů Soud ve světle všech výše uvedených zvážení shledává, že existovaly dostatečné zkušenosti či informace, které by poskytly přijatelnou a objektivní základnu pro podezření, že paní Murrayová spáchala trestný čin účasti na sbírce prostředků pro Prozatímní IRA. Na základě zvláštních skutečností tohoto případu je tedy Soud přesvědčen, že bez ohledu na nižší míru podezření podle národního práva lze říci, že byla paní Murrayová zatčena a zadržena na základě „důvodného podezření“ ze spáchání trestného činu, a to ve smyslu písm. (c) článku 5 odst. 1.

C. Účel zatčení

64. V podání první žadatelky jasně vyplývalo z doprovodných okolností, že nebyla zatčena za účelem předvedení před „příslušný soudní orgán“, ale pouze za účelem výslechu s cílem obecně vyzvídat. Poukazovala na zápisy o své osobě ve standardním zápisu, vypracovaném v armádním středisku (viz výše uvedený bod 15), na skutečnost, že armáda k jejímu výslechu nepřivolala policii, a na krátkou (jednohodinovou) dobu svého výslechu (viz výše uvedený bod 14). Vláda toto tvrzení zpochybnila, přičemž poukázala na skutečnost, že se jedná o stížnost výslovně vznesenou paní Murrayovou v národním řízení a zamítnutou samosoudcem na základě výpovědi, která byla prověřena křížovým výslechem svědků. Komise ve své zprávě neměla za nezbytné tuto stížnost posuzovat vzhledem ke svému závěru o nedostatku „důvodného podezření“ k zatčení a zadržení.

65. Podle platného práva Severního Irsku nelze pravomoc k zatčení a zadržení, danou armádě podle článku 14 zákona z roku 1978, použít k žádnému nečestnému účelu, jako je vyzvídání (viz výše uvedený článek 38 /c/). V občanskoprávním řízení, které paní Murrayová zahájila proti Ministerstvu obrany, samosoudce shledal, že na základě výpovědi před ním učiněných bylo účelem jejího zatčení a zadržení podle článku 14 zákona z roku 1978 zjištění skutečností týkajících se trestných činů, ze kterých byla podezřívána (viz výše uvedený bod 25). Při dospívání ke svému závěru měl samosoudce tu výhodu, že viděl při výpovědích různé svědky a mohl posoudit jejich důvěryhodnost. Přijal výpověď desátnice D. a seržanta B. za pravdivé a stížnosti paní Murrayové zamítl, a to zejména její tvrzení, že jí seržant B. řekl, že není podezřelá ze žádného trestného činu a že byla zatčena pouze s cílem aktualizovat její spis (viz výše uvedené body 19, 20 až 22, 24 a 25). Odvolací soud po přezkoumání důkazů naopak zamítl její argument, že účelem jejího zatčení a zadržení byla smyšlená konstrukce zaměřená na obecné vyzvídání (viz výše uvedený bod 29). Tento argument nebyl před Sněmovnou lordů uváděn (viz výše uvedený bod 32).

66. Úkolem Soudu je zjistit, zda byly za okolností tohoto případu splněny podmínky stanovené v písm. (c) článku 5 odst. 1 (včetně sledování předepsaného zákonného účelu). V této souvislosti však není obvykle v působnosti Soudu, aby nahradil svým vlastním závěrem o věci závěr národních soudů, které jsou k posouzení důkazů před ně předložených povolanejší (viz mezi jinými rozsudek X versus Spojené království ze dne 5. listopadu 1981, série A č. 46, strany 19-20, § 43, v souvislosti se článkem 5 odst. 1 /e/; a rozsudek Klaas versus Německo ze dne 22. září 1993, série A č. 269, strana 17, § 29, v souvislosti s článkem 3). V tomto případě první žadatelka v řízeních před orgány Úmluvy nepředložila žádné přesvědčivé skutečnosti, které by Soud vedly k tomu, aby se odchýlil od závěrů učiněných soudy Severního Irsku.

67. Paní Murrayová nebyla ani obviněna, ani předvedena před soud, ale byla propuštěna po výslechu, který trval o něco déle než jednu hodinu (viz výše uvedený bod 14). To však nutně neznamená, že účel jejího zatčení a zadržení nebyl v souladu se článkem 5 odst. 1 (c), jelikož „existenci takového účelu je nutné posuzovat nezávisle na jeho výsledku“ (viz výše uvedený rozsudek Brogan a další, strany 29-30, § 53). Jak zdůraznily národní soudy (viz výše uvedené body 25 in fine, 29 in fine a 34 in fine), nemůže být překvapením, že s ohledem na neustálé odmítání odpovědět na jakoukoliv otázku v armádním středisku (viz výše uvedené body 13, 14 a 19) nemohly armádní orgány dosáhnout při prověřování podezření proti její osobě žádného pokroku. Lze předpokládat, že kdyby se tato podezření potvrdila, bylo by vzneseno obvinění a byla by předvedena před příslušný soudní orgán.

68. První žadatelka tvrdila, že neexistuje požadovaný skutečný účel z toho důvodu, že osoby, které byly armádou zatčeny podle článku 14, nebyly armádou v praxi nikdy předvedeny před příslušný soudní orgán, ale když se v průběhu výslechu potvrdila potvrzení, byly předány policii, která upřednostňovala obvinění a podnikla nezbytné kroky k předvedení osoby před soud. Soud považuje hodnotu tohoto argumentu za velmi malou. To, co je nutné uvážit za účelem souladu s povinnostmi dle Úmluvy, je spíše podstata, než forma. Pokud je účelem zatčení a zadržení skutečně předvedení osoby před příslušný soudní orgán, způsob, jakým je toho dosaženo, není rozhodující.

69. Zatčení a zadržení první žadatelky je tedy nutné považovat za provedené za účelem stanoveným v odstavci 1 (c).

D. Závěr

70. Závěrem tedy – vůči první žadatelce nedošlo k porušení článku 5 odst. 1.

III. Údajné porušení článku 5 odst. 2 Úmluvy

71. První žadatelka taktéž tvrdila, že došlo k porušení článku 5 odst. 2 Úmluvy, který stanoví: „Každý, kdo byl zatčen, musí být urychleně a v jazyce, kterému rozumí, seznámen s důvody svého zatčení a s obviněním proti němu vzneseným.“

72. Příslušné zásady, kterými se řídil výklad a použití článku 5 odst. 2 v případech, jako je tento, vysvětlil Soud ve svém rozsudku Fox, Campbell a Hartley versus Spojené Království následovně (na citovaném místě, str. 19, § 40): „Odstavec 2 článku 5 obsahuje zásadní ochranu v tom, že každá zatčená osoba má vědět, proč je zbavena své svobody. Toto ustanovení je nedílnou součástí systému ochrany přiznané článkem 5: podle odstavce 2 musí být každé zatčené osobě jednoduchým netechnickým jazykem, kterému rozumí, sděleny podstatné právní a faktické důvody jejího zatčení tak, aby mohla, pokud to považuje za vhodné, u soudu napadnout jeho zákonnost v souladu s odst. 4... Ačkoliv má být toto sdělení učiněno «urychleně» (ve francouzštině: «dans le plus court délai»), nemusí být ve své úplnosti sděleno zatýkajícím důstojníkem právě v okamžiku zatčení samotného. Posouzení toho, zda byly obsah a rychlost sdělení dostačující, je nutné v každé případě učinit na základě jeho zvláštních rysů.“ V tomto případě Soud na základě skutečností shledal, že důvody pro zatčení žadatelů jim byly sděleny v průběhu jejich výslechu do několika hodin od jejich zatčení. Jelikož tomu tak bylo, mělo se za to, že byly požadavky článku 5 odst. 2 za daných okolností splněny (tamtéž, strany 19-20, §§ 41-43).

73. První žadatelka tvrdila, že během zatčení nebo zadržení jí nebyla sdělena žádná, tedy ani uspokojivá, informace o důvodech jejího zatčení. Ačkoliv zjistila, že se armáda zajímá o aktivity jejích bratrů, nepochopila, jak tvrdila, z výslechu v armádním středisku, že je sama podezřívána z účasti na získávání prostředků pro Prozatímní IRA. Jediná přímá informace, kterou obdržela, byla formální zatýkácí formule, kterou pronesla desátnice D.

74. Komise měla podobný názor na to, že nebylo možné učinit závěr z toho, co sama popsala jako vágní sdělení předložené desátnicí D. v její výpovědi před Nejvyšším soudem o tom, zda byla první žadatelka schopna z výslechu pochopit, proč byla zatčena. Podle názoru Komise nebylo prokázáno, že byly otázky, které byly paní Murrayové během výslechu pokládány, dostatečně přesné, aby mohly být sdělením o důvodech zatčení, požadovaným článkem 5 odst. 2.

75. Na druhé straně podle Vlády bylo z důkazů řízení zjevné, že bylo v průběhu výslechu paní Murrayové vyjasněno, že je podezřelá z trestného činu sbírání peněz pro Prozatímní IRA. Vláda nepřevzala závěr Komise o případu, který je v rozporu se závěry národních soudů. Měla za prokázané, že byly paní Murrayové o důvodech jejího zatčení sděleny dostačující informace. Alternativně – i kdyby jí byly sděleny pouze nedostačující informace, aby využila svého práva podle článku 5 odst. 4 k zahájení řízení o přezkumu zákonnosti jejího zadržení, neutrpěla tím žádnou újmu, která by představovala porušení článku 5 odst. 2, jelikož byla urychleně propuštěna před tím, než mohlo dojít k určení zákonnosti jejího zadržení.

76. Je běžné, že kromě opakování formálních slov o zatčení, která vyžaduje zákon, zatýkající důstojník, desátnice D., taktéž paní Murrayové sdělil článek zákona z roku 1978, podle něhož se zatčení provádělo (viz výše uvedené body 12 a 36). Tato nepatrná zmínka o právním základu zatčení je sama o sobě pro účely článku 5 odst. 2 nedostatečná (viz výše uvedený rozsudek Fox, Campbell a Hartley versus Spojené království, str. 19, § 41).

77. Během řízení o žalobě paní Murrayové proti Ministerstvu obrany vypovídala o výslechu v armádním středisku paní Murrayová a desátnice D, avšak nikoliv voják, který výslech vedl (viz výše uvedené body 14, 19 a 21). Paní Murrayová svěřila, že byla vyslýchána ohledně svých bratrů v USA a ohledně svých kontaktů s nimi, avšak nikoliv ohledně nákupu zbraní pro Prozatímní IRA nebo jiného trestného činu (viz výše uvedený bod 19). Desátnice D. si přesně nevzpomínala na obsah otázek pokládaných paní Murrayové. To možná není překvapující, jelikož se soud konal tři roky po těchto událostech – paní Murrayová čekala s podáním žaloby osmnáct měsíců – a desátnice D., ačkoliv byla přítomna, se výslechu aktivně neúčastnila (viz výše uvedené body 14, 16, 17 a 21). Desátnice D. si však pamatovala, že byly položeny otázky o penězích a o Americe, a samosoudce ji shledal „zcela poctivým svědkem“ (viz výše uvedené body 21 a 24). Krátce před jejím zatčením byli dva z bratrů paní Murrayové, jak pravděpodobně všechny osoby u výslechu věděly, v USA odsouzeni za trestné činy v souvislosti s nákupem zbraní pro Prozatímní IRA (viz výše uvedený bod 10). Podle názoru Soudu muselo být paní Murrayové zjevné, že byla vyslýchána ohledně své možné účasti na sbírání prostředků na nákup zbraní pro Prozatímní IRA, který prováděli její dva bratři v USA. Lze připustit, že „nikdy nedošlo k jejímu hlubšímu výslechu ohledně sbírání peněz“ –

abychom použili slov samosoudce – avšak, jak poznamenaly národní soudy, tak se stalo proto, že paní Murrayová odmítla kromě svého jména odpovídat na jakékoliv otázky (viz výše uvedené body 14, 23, 25, 29 a 34 in fine). Soud tedy shledává, že důvody jejího zatčení jí byly během výslechu dostatečně sděleny.

78. Paní Murrayová byla zatčena ve svém domě v 7.00 a vyslýchána v armádním středisku od 8.20 do 9.35 téhož dne (viz výše uvedené body 12 a 14). V kontextu tohoto případu nelze tuto dobu považovat za vybočující z mezí lhůty stanovené odkazem na rychlost v článku 5 odst. 2.

79. Vzhledem k předcházejícím závěrům Soud nepovažuje za nutné posuzovat alternativní podání Vlády.

80. Závěrem tedy – vůči první žadatelce nedošlo k porušení článku 5 odst. 2.

IV. Údajné porušení článku 5 odst. 5 Úmluvy

81. První žadatelka konečně v souvislosti se článkem 5 tvrdila porušení odstavce 5 Úmluvy, který zní: „Každý, kdo byl obětí zatčení nebo zadržení v rozporu s ustanoveními tohoto článku, má nárok na odškodnění.“ Tuto stížnost Komise nepřipustila, ale Vláda ji zpochybnila. Komise došla k závěru, že podle práva Severního Irsku neexistuje žádný z nároků v případě porušení článku 5 odst. 1 a 2, o nichž měla za to, že k nim došlo.

82. Jelikož Soud neshledal žádné porušení článku 5 odst. 1 a 2, podle článku 5 odst. 5 nevzniká žádná otázka. V tomto případě tedy nedošlo k porušení posledně uvedeného ustanovení.

V. Údajné porušení článku 8 Úmluvy

83. Všech šest žadatelů tvrdilo, že jsou obětmi porušení článku 8 Úmluvy, který stanoví: „1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, svého obydlí a korespondence. 2. Státní orgán nesmí do výkonu tohoto práva zasahovat, kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a kdy je to v demokratické společnosti nebytné v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A. Argumenty před Soudem

84. První žadatelka si stěžovala na způsob, jakým s ní bylo zacházeno v jejím domě a v armádním středisku; v souvislosti s druhým případem protestovala proti zapisování osobních údajů, týkajících se její osoby a její rodiny, jakož i proti fotografii, která byla pořízena bez jejího vědomí či souhlasu (viz výše uvedené body 12 – 15). Všech šest žadatelů tvrdilo, že vstup do jejich rodinného domu a jeho prohlídka armádou, včetně krátkého uvěznění druhého, třetího, čtvrtého, pátého a šestého žadatele v jedné místnosti, porušily článek 8 (viz výše uvedený bod 12).

85. Jak Vláda, tak Komise měly za to, že skutečností, proti nimž byla vznesena stížnost, byly odůvodněny odstavcem 2 článku 8 jako zákonné opatření v demokratické společnosti nezbytné v zájmu předcházení zločinnosti v souvislosti s bojem proti terorismu v Severním Irsku.

B. Rozpor

86. To, že napadená opatření zasáhla do výkonu práva žadatelů na respektování jejich rodinného života a jejich obydlí, nebylo tvrzeno.

C. „V souladu se zákonem“

87. Žadatelé na druhé straně nepřipustili, že by výsledné zásahy byly „v souladu se zákonem“. Namítali, že všechna napadená opatření tvořila nedílnou součást zatčení a zadržení paní Murrayové, nebo že národní soudy potvrdily jejich zákonost, zejména pokud se týče zadržení zápisů, včetně fotografie paní Murrayové.

88. Vstup do domu a jeho prohlídka příslušníky armády, ke které v tomto případě došlo, byly výslovně umožněny článkem 14 odst. 3 zákona z roku 1978 za účelem provedení zatčení podle tohoto článku (viz výše uvedené body 36 a 38 /d/). V tomto případě odvolací soud potvrdil zákonnost prohlídky (viz výše uvedený bod 30). Krátkou dobu omezení, kterou museli ostatní členové rodiny paní Murrayové snášet, když byli požádáni, aby se shromáždili v jedné místnosti, považovala Sněmovna lordů za nezbytnou a správnou část postupu při zatčení paní Murrayové (viz výše uvedený bod 33). Odvolací soud a Sněmovna lordů taktéž potvrdily, že se zákonná pravomoc armády, předpokládaná článkem 14, vztahuje i na vyslýchání zadržené osoby a na zapisování osobních údajů typu uvedeného ve standardním formuláři (viz výše uvedený bod 41 a taktéž body 15, 30 a 34). Z rozsudků národních soudů se podává, že je zadržení takových údajů kryto stejnou zákonnou pravomocí, odvozenou ze článku 14 (viz výše uvedený bod 41 in fine). Pořízení a v důsledku toho také zadržení fotografie první žadatelky bez jejího souhlasu nemá žádný zákonný základ, avšak, jak vysvětlil samosoudce a odvolací soud, bylo to zákonné podle zvykového práva (viz výše uvedené body 26, 30, 39 a 40). Napadená opatření tedy měla základ v národním právu. Soud na základě jemu předložených materiálů nenalézá žádný důvod, proč nevyslovit závěr, že každé z těchto opatření bylo „v souladu se zákonem“ ve smyslu článku 8 odst. 2.

D. Legitimní cíl

89. Tato opatření nepochybně sledovala legitimní cíl předcházení trestné činnosti.

E. Nezbytnost v demokratické společnosti

90. Zbývá určit, zda tato opatření byla nezbytná v demokratické společnosti a zejména zda byly použité prostředky přiměřeně sledovanému legitimnímu cíli. V této souvislosti nemá Soud vlastním posouzením nahrazovat posouzení národních orgánů o tom, jaký mohl být ten nejlepší postup při vyšetřování teroristického trestného činu (viz výše uvedený rozsudek Klass a další versus Německo, str. 23, § 49). Národním orgánům musí být při rozhodování, která opatření přijmout jak obecně, tak v jednotlivých případech, dána jistá možnost uvážení.

91. Tento rozsudek již poukazoval na zodpovědnost Vlády zvolené v demokratické společnosti za ochranu svých občanů a svých orgánů proti ohrožení organizovaným terorismem a na specifické problémy, které přináší zatýkání a zadržení osob podezřelých z trestných činů v souvislosti s terorismem (viz výše uvedené body 47, 51 a 58). Tyto dva faktory ovlivňují skutečnou rovnováhu, kterou je nutné udržet, a sice mezi výkonem práva jednotlivce, které mu zaručuje odst. 1 článku 8, a nezbytností, aby stát podle odst. 2 přijímal účinná opatření k předcházení teroristickým trestným činům (viz mutatis mutandis výše uvedený rozsudek Klass a další versus Německo, str. 28, § 59).

92. Domácí soudy rozhodly, že byla paní Murrayová skutečně a upřímně podezřívána ze spáchání trestného činu v souvislosti s terorismem (viz výše uvedené body 24 a 28). Evropský soud sám shledal na základě důkazů, že bylo pro účely písm. (e) článku 5 odst. 1 možné toto podezření považovat za rozumné (viz výše uvedený bod 63). Soud přijímá, že za účelem zatčení paní Murrayové v zásadě existovala jak nutnost pravomocí typu uvedeného ve článku 14 zákona z roku 1978, tak v daném případě nutnost vstupu do domu rodiny Murrayových a jeho prohlídky. Dále je nutné vzít v potaz „podmínky extrémního tlaku“, za nichž se musí v Severním Irsku taková zatčení provádět, jak uvedl Lord Griffiths ve své řeči ve Sněmovně lordů. Soud si poznamenává rozbor Lorda Griffithse, který říká (viz výše uvedený bod 33): „Prohlídka se nemůže omezit pouze na nalezení osob, které mají být zatčeny, ale musí taktéž zahrnovat prohlídku, jejímž cílem je zajistit, že bude zatčení pokojné. Považuji ... též za zcela přiměřené opatření, že mají být všichni obyvatelé domu požádáni, aby se shromáždili v jedné místnosti. ... Je v nejlepším zájmu každého, aby bylo zatčení provedeno pokojně, a jsem přesvědčen, že postupy, které armáda přijala, jsou citlivé, přiměřené a takové, aby bylo zatčení dosaženo s minimálním rizikem a nervozitou všech zúčastněných osob.“ Toto jsou legitimní úvahy, které mají vysvětlit a odůvodnit způsob, jakým byl vykonán vstup do domu žadatelů a jeho prohlídka. Soud nemá za to, že ve vztahu k některému ze žadatelů byly prostředky použité orgány v tomto směru nepřiměřeně sledovanému účelu.

93. Ani zápis a zadržení základních osobních údajů, které se týkají zatčené osoby nebo i jiných osob přítomných v době a na místě zatčení příslušnými orgány, nelze považovat za vybočení ze zákonných hranic postupu vyšetřování teroristického trestného činu. Žádný osobní údaj, který byl zazámenán v průběhu prohlídky rodinného domu nebo během pobytu paní Murrayové v armádním středisku, se při postupu při zatčení a výslechu nejeví jako nemístný (viz výše uvedené body 12 a 15). Podobné závěry se vztahují na pořízení a zadržení fotografie paní Murrayové v armádním středisku (viz výše uvedené body 13 a 14). V této souvislosti Soud také nemá za to, že by použité prostředky nebyly přiměřené ke sledovanému cíli.

94. Ve světle zvláštních skutečností případu Soud shledává, že různá opatření, proti kterým stížnosti mířily, lze považovat v demokratické společnosti za nezbytné pro předcházení zločinnosti ve smyslu článku 8 odst. 2.

95. Závěrem tedy – nedošlo k porušení článku 8 vůči žádnému ze žadatelů.

VI. Údajné porušení článku 13 Úmluvy

96. První žadatelka tvrdila, že v rozporu se článkem 13 Úmluvy neměla podle národního práva žádné účinné prostředky nápravy svých nároků podle článků 5 a 8. Článek 13 zní takto: „Každý, jehož práva a svobody, přiznané [touto] Úmluvou, byly porušeny, musí mít účinné prostředky nápravy před národním orgánem, bez ohledu na to, zda bylo porušení způsobeno osobami při plnění úředních povinností.“

A. Nároky ze zatčení, zadržení, neinformování o důvodech zatčení (článek 5 odst. 1 a 2)

97. Komise nepovažovala za nezbytné posuzovat stížnost podle této části z toho důvodu, že s ohledem na její závěry o tom, že článek 5 odst. 5 nebyl porušen, nevznikla podle článku 13 žádná další otázka. Vláda konstatovala, že pokud bylo shledáno porušení článku 5 odst. 5, stanovisko Komise bylo správné, avšak pokud tomu tak nebylo, byly požadavky článku 13 splněny.

98. Podle systému ochrany práv a svobod a osobní bezpečnosti představuje odstavec 4 článku 5 lex specialis (viz rozsudek Brannigan a další versus Spojené království ze dne 26. května 1993, série A č. 258-B, str. 57, § 76), který stanoví: „Každý, kdo byl zbaven své svobody zatčením nebo zadržením, má právo zahájit řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zadržení a nařídil propuštění, pokud by zadržení zákonné nebylo.“ Rozsah tohoto zvláštního práva v souvislosti se zatčením a zadržením podle legislativy pro mimořádné situace Severního Irsku byl Soudem posouzen, a to v rozsudcích Brogan a další a Fox, Campbell a Hartley (na citovaném místě, strany 34-35, § 65, resp. strany 20-21, § 45). První žadatelka si však v žádném stádiu řízení před orgány Úmluvy nestěžovala podle článku 5 odst. 4. Soud nevidí na základě skutečností ani na základě práva důvod zkoumat, zda byly v tomto případě splněny méně přísné požadavky článku 13.

B. Nároky ze vstupu a prohlídky (článek 8)

99. První žadatelka namítala, že účinné prostředky nápravy jejich nároků podle článku 8 ohledně jednání armády při vstupu do jejího domu a jeho prohlédávání chyběly, jelikož by národní řízení, která se mohla konat v souvislosti se vstupem a prohlídkou, selhala, protože národní právo pro taková jednání stanoví zákonnou výjimku. Komise vyjádřila názor, že podle národního práva existovaly vhodné prostředky nápravy, zejména ve formě žaloby pro delikt proti majetku. Vláda odůvodnění Komise akceptovala a přijala.

100. Také Soud dospívá ke stejnému závěru jako Komise. Článek 13 zaručuje dosažitelnost prostředků nápravy na národní úrovni, aby bylo zajištěno, že výkon podstaty práv z Úmluvy, ať už se děje jakoukoliv formou, je v domácím právním řádu zajištěn. Tento důsledek tedy vyžaduje, aby ustanovení o národních prostředcích nápravy umožňovala příslušnému „národnímu orgánu“ jak projednávat podstatu příslušné stížnosti podle Úmluvy, tak v meritorních případech poskytnout příslušnou podporu (viz inter alia rozsudek Vilvarajah a další versus Spojené království ze dne 30. října 1991, série A č. 215, str. 39, článek 122, a zde uváděná rozhodnutí). Prostředky nápravy, dostupné pro paní Murrayovou, by byly tyto podmínky splnily. Jak zdůraznila Komise, její nejasné vyhlídky na úspěch ve světle zvláštních okolností jejího případu neumenšují „účinnost“ prostředků nápravy pro účely článku 13 (tamtéž).

C. Nároky z pořízení a zadržení fotografie a osobních údajů (článek 8)

101. Pokud se týče jejich nároků podle článku 8 z pořízení a zadržení fotografie a osobních údajů, první žadatelka souhlasila se zvláštním stanoviskem Sira Basila Halla, který byl toho názoru, že vzhledem k tomu, že právo Severního Irsku neposkytovalo jednotlivci v jejím postavení ochranu, přičemž neexistovalo žádné zákonem uznávané obecné právo na soukromí, došlo k porušení článku 13. Komise, citující precedenční právo Soudu (viz rozsudek James a další versus Spojené království ze dne 24. února 1986, série A č. 98, strany 47-48, §§ 85-86), dospěla k závěru, že jelikož byla stížnost první žalobkyně namířena proti obsahu práva Severního Irsku, článek 13 neposkytuje žádné právo na prostředky nápravy; a pokud lze říci, že protestovala proti způsobu, jakým bylo právo v jejím případě uplatněno, nemohla podat před soudy Severního Irsku stížnost. Vláda odůvodnění Komise akceptovala a přijala.

102. V tomto bodě Soud taktéž dospívá ke stejnému závěru jako Komise. Zda tak, jak bylo uplatněno v případě paní Murrayové, jí příslušné národní právo zajistilo dostatečnou míru ochrany jejího práva na respektování jejího soukromého života, je skutečnou otázkou podle článku 8. Skutečností, na které si v této souvislosti paní Murrayová stěžovala podle článku 8, již v tomto rozsudku byly shledány neslučitelnými s požadavky článku 8 (viz výše uvedené body 83 až 95). Článek 13 sám o sobě nezachází tak daleko, aby paní Murrayové zaručil prostředek nápravy, který by jí umožnil napadnout obsah práva Severního Irsku před národním orgánem (viz rozsudek James a další versus Spojené království, na citovaném místě). U zbývajících částí měla k dispozici účinné prostředky nápravy vznesením jakéhokoliv nároku pro rozpor s příslušným národním právem.

D. Závěr

103. Skutkový děj tohoto případu tedy nezakládá porušení článku 13 vůči první žadatelce.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

1. rozhoduje čtrnácti hlasy ku čtyřem, že vůči první žadatelce nedošlo k porušení článku 5 odst. 1 Úmluvy;
2. rozhoduje třinácti hlasy ku pěti, že vůči první žadatelce nedošlo k porušení článku 5 odst. 2 Úmluvy;
3. rozhoduje třinácti hlasy ku pěti, že vůči první žadatelce nedošlo k porušení článku 5 odst. 5 Úmluvy;
4. rozhoduje patnácti hlasy ku třem, že vůči žádnému ze žadatelů nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy;
5. rozhoduje jednomyslně, že není nutné podle článku 13 Úmluvy posuzovat stížnost první žadatelky, týkající se prostředků nápravy jejích nároků podle článku 5 odst. 1 a 2;
6. rozhoduje jednomyslně, že vůči první žadatelce u zbývajících bodů nedošlo k porušení článku 13 Úmluvy.

Vyhotoveno v jazyce anglickém a francouzském a vyhlášeno při veřejném jednání v Paláci lidských práv ve Strasbourgu dne 28. října 1994.

Herbert PETZOLD
úřadující tajemník

Rolv RYSSDAL
předseda

Organizace a činnost Evropského soudu pro lidská práva

JUDr. Karel Jungwiert

Redakční poznámka:

Tento článek přetiskujeme pro potřeby čtenářů Výběru z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva se svolením autora z časopisu TRESTNÍ PRÁVO 2/96, který vydává Nakladatelství Orac.

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.) je ratifikovanou a vyhlášenou mezinárodní smlouvou o lidských právech a základních svobodách, kterou je Česká republika vázána; je bezprostředně závazná a má přednost před zákonem (čl. 10 Ústavy České republiky). Je organickou součástí našeho právního řádu a její ustanovení jsou soudními a jinými orgány státní moci přímo aplikovatelná. V oblasti trestněprávní poskytuje Úmluva zejména tyto záruky: právo na svobodu a osobní bezpečnost definované v článku 5 Úmluvy, právo na spravedlivé, veřejné a rychlé projednání jakéhokoli trestního obvinění nezávislým a nestranným soudem, právo na respektování presumpce nevinny, právo na řádnou obhajobu, právo na kontradiktorní výslech svědků podle čl. 6 Úmluvy. Další garance jsou obsaženy v čl. 7, významnou roli mají i ustanovení čl. 2, čl. 3 a čl. 4 Úmluvy.

Úmluva celou řadu pojmů nedefinuje – jejich výklad je dán ustálenou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že Úmluva garantuje v podstatě jen minimální standard lidských práv a právní řád ČR ochranu těchto práv prakticky ve všech směrech rozšiřuje nad rámec tohoto minimálního standardu.

To samozřejmě neznámá, že v praxi, při aplikaci norem vnitrostátního práva, nedochází nebo nemůže docházet k porušování závazků, které Česká republika přijala. Prosté spoléhání na relativně uspokojivé vnitrostátní zákonodárství a vlastní výklad textu Úmluvy ignorující štrasburskou judikaturu by mohl vést již ve velmi blízké budoucnosti k nežádoucímu důsledku – velkému počtu „úspěšných“ stížností proti České republice před orgány Úmluvy.

Od roku 1992 je naše právnícká veřejnost postupně stále častěji a lépe seznamována s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (články dr. B. Repíka a dr. J. Čapka v Právní praxi, v poslední době pak publikováním Výběru z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v přílohových sešitech Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaného Nejvyšším soudem České republiky v Nakladatelství ORAC). Celková úroveň informovanosti je však ve srovnání s vyspělými právními státy západní Evropy velmi malá. Ve většině zemí Evropské unie se účastníci řízení v občanskoprávních, správních i trestních věcech zcela běžně přímo dovolávají konkrétních ustanovení Úmluvy a zejména judikatury Evropského soudu ve svých písemných po-

dáních i v ústních přednesech (samozřejmě tak činí prostřednictvím svých právních zástupců). Je to jev u nás ještě prakticky téměř neznámý.

Tento příspěvek je úvodem k informacím o judikatuře Evropského soudu ve věcech souvisejících s trestním řízením, které by časopis TRESTNÍ PRÁVO právo v budoucnosti mohl poskytovat. Snaží se přiblížit proces vzniku rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pohledem přímého účastníka tohoto procesu.

Kontrolní mechanismus Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, sjednané v Římě dne 4. listopadu 1950, se v praxi vytvářel značně obtížně a pomalu.

Úmluva vstoupila v platnost po uložení deseti ratifikačních listin dne 3. 9. 1953. Poradní shromáždění Rady Evropy zvolilo 21. 1. 1959 prvních patnáct soudců Evropského soudu pro lidská práva (za Spojené království, Francii, Nizozemí, Švédsko, Rakousko, Řecko, Belgie, Lucembursko, Dánsko, Norsko, Irsko, Itálii, Island, Spolkovou republiku Německo a Turecko). V březnu roku 1960 předložila Evropská komise pro lidská práva Soudu první věc: Lawless proti Irské republice. V říjnu téhož roku se konalo první veřejné zasedání a 14. listopadu 1960 vyhlásil Soud svůj první rozsudek.

Rok 1960 zasluhuje pozornost i v tom směru, že již deset smluvních stran uznalo pravomoc Evropské ko-

Tab. 1
Přehled předložených věcí a rozsudků¹⁾

První období	Předložené věci	Rozsudky	Druhé období	Předložené věci	Rozsudky
1959	-	-	1977	5	-
1960	2	1	1978	5	5
1961	-	2	1979	3	5
1962	-	1	1980	8	7
1963	-	-	1981	7	7
1964	-	-	1982	10	11
1965	1	-	1983	16	15
1966	2	-	1984	14	18
1967	2	1	1985	12	11
1968	-	3	1986	25	17
1969	2	2	1987	21	32
1970	1	2	1988	16	26
1971	-	2	1989	31	25
1972	-	2	1990	61	30
1973	1	1	1991	93	72
1974	4	1	1992	50	81
1975	1	2	1993	52	60
1976	2	6	1994	59	50
tj.	18	26	tj.	488	472
celkem	předložené věci: 506		rozsudky: 498		

mise přijímat stížnosti zaslané generálnímu tajemníku Rady Evropy každou osobou, nevládní organizací nebo skupinou osob považujících se za poškozené v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou (čl. 25 Úmluvy). Francie tak učinila až v roce 1981.

V činnosti Soudu lze rozlišit dosti zřetelně dvě zhruba osmnáctiletá období (od roku 1959 do roku 1976 a od roku 1977 do současné doby). Objem práce se v průběhu druhé periody podstatně zvýšil: počet předložených věcí převyšuje v průměru počet věcí předložených za celé první období dohromady. Stejně je tomu s rozsudky. Rozdíl mezi oběma údaji uvedenými v tab. 1 lze vysvětlit v prvním období rozsudky vydanými k otázkám procesním, kompetenčním nebo otázkám posuzování přijatelnosti stížnosti v důsledku počátečních problémů spojených s aplikací Úmluvy; tyto rozsudky měly zásadní význam zejména v otázce účasti stěžovatele v řízení. Ve druhém období lze naopak konstatovat množství rozsudků týkajících se přiznání „spravedlivého zadoostičení“ (čl. 50 Úmluvy).

Evropský soud pro lidská práva a Evropská komise pro lidská práva, zřízené na základě článku 19 Úmluvy k zajištění plnění závazků přijatých smluvními stranami, jsou spolu s Výborem ministrů Rady Evropy institucionálním vyjádřením obecně formulovaného požadavku, aby každý člen Rady Evropy uznával zásadu právního státu a zaručoval všem osobám pod svou jurisdikcí dodržování lidských práv a základních svobod (čl. 3 Statutu Rady Evropy) a zároveň se v tomto směru podrobil nadnárodní kontrole (čl. 8 Statutu). V tomto kontrolním mechanismu má prvořadě místo Evropský soud pro lidská práva. Zásadní reforma evropského systému ochrany lidských práv, k jejímuž uskutečnění na základě Protokolu č. 11 k Úmluvě dojde s největší pravděpodobností v průběhu dvou až tří roků, toto postavení Soudu ještě podstatně posílí. Evropská komise pro lidská práva ukončí svou činnost a kompetence Výboru ministrů budou v této sféře výrazně omezeny. Jednotný a permanentně pracující

Tab. 2
Složení Soudu²⁾
(pořadí podle délky členství u Soudu)

Rolv RYSSDAL, předseda	(Nor)
Rudolf BERNHARDT, místopředseda	(Němec)
THÓR VILHJÁLMSOON	(Islandan)
Feyyaz GÖLCÜKLÜ	(Turek)
Franz MATSCHER	(Rakušan)
Louis-Edmond PETTITI	(Francouz)
Brian WALSH	(Ir)
Ronald MACDONALD	(Kanadan ³⁾)
Carlo RUSSO	(Ital)
Alphonse SPIELMANN	(Lucemburčan)
Jan DE MEYER	(Belgičan)
Nicolas VALTICOS	(Řek)
Sibrand Karel MARTENS	(Nizozemec)
Elisabeth PALM	(Švédka)
Isi FOIGHEL	(Dán)
Raimo PEKKANEN	(Fin)
Andreas Nicolas LOIZOU	(Kypřan)
José María MORENILLA	(Španěl)
Federico BIGI	(Sanmariňan)
Sir John FREELAND	(Brit)
András BAKA	(Maďar)
Manuel Antonio LOPES ROCHA	(Portugalec)
Luzius WILDHABER	(Švýcar)
Giuseppe MIFSUD BONNICI	(Maltan)
Jerzy MAKARCZYK	(Polák)
Dimitar GOTCHEV	(Bulhar)
Bohumil REPÍK	(Slovák)
Peter JAMBREK	(Slovinec)
Karel JUNGWIERT	(Čech)
Pranas KÜRIS	(Litevec)
Uno LÖHMUS	(Estonec)
Egils LEVITS	(Lotyš)
Herbert PETZOLD, greffier (vedoucí soudní kanceláře)	(Němec)
Paul MAHONEY (zástupce vedoucího soudní kanceláře)	(Brit)

Evropský soud pro lidská práva pak převzme dosavadní funkce Evropské komise pro lidská práva (rozhodování o přípustnosti individuálních stížností) a kompetence Výboru ministrů bude omezena na dohled na výkon rozsudků Soudu.

Tato problematika však není a ani nemůže být předmětem tohoto pojednání, které je především pokusem o přiblížení činnosti Evropského soudu pro lidská práva z hlediska praktického fungování této instituce a z hlediska přípravy a vzniku rozhodnutí Soudu.

Po roce 1989 se Rada Evropy změnila z organizace západoevropské na panevropskou a při výčtu členů je nyní jednodušší uvádět pouze státy, které dosud členy Rady Evropy nejsou: Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Rusko a Srbsko. Počet členských států se zvýšil na 38 ke dni 1. 1. 1996 a obdobně se změnilo i složení Soudu (tab. 2.). Evropský soud pro lidská práva tvoří soudci, jejichž počet se rovná počtu členských států Rady Evropy; přitom soudcem může být pouze jeden příslušník téhož státu. Soudci jsou voleni Poradním shromážděním Rady Evropy na období devíti let ze seznamu předloženého členy Rady Evropy, přičemž každý z členů předkládá tři kandidáty, z nichž nejméně dva jsou jeho příslušníky. Mohou být zvoleni znovu. Členové Soudu v něm zasedají jako soukromé osoby (jsou proto v dokumentech Soudu označování svou státní příslušností, resp. národností, jako např. „Němec“, „Čech“ atd., nikoli jako zástupci státu).

Ve svém funkčním období nemohou vykonávat činnost neslučitelnou s jejich nezávislostí nebo nestranností jako členů Soudu nebo s požadavky tohoto úřadu. Současné členy Soudu lze zařadit z hlediska jejich činnosti mimo Soud do tří přibližně stejně početných skupin. Zhruba jednu třetinu představují soudci (nebo bývalí soudci) ve vlastní zemi (většinou soudci nejvyšších soudů), dalšími jsou univerzitní profesori a advokáti. Soudci jsou při výkonu své funkce zcela nezávislí, nejsou žádným způsobem podřízeni vládě nebo jinému orgánu svého státu a nepřijímají od nich žádné příkazy ani pokyny nebo instrukce. Úplná nezávislost soudců je garantována Všeobecnou dohodou o výsadách a imunitách

Rady Evropy a zejména čtvrtým a pátým protokolem k této Všeobecné dohodě (publikováno jako Sdělení Ministerstva zahraničních věcí číslo 179/1995 Sb.).

Soud má k dispozici soudní kancelář, která je mu přímo podřízena. Sám volí po konzultaci s generálním tajemníkem Rady Evropy vedoucího této kanceláře a jeho zástupce; generální tajemník potom jmenuje další funkcionáře soudní kanceláře se souhlasem předsedy Soudu nebo vedoucího soudní kanceláře.

Podle čl. 55 Úmluvy si Soud stanoví jednací a soudní řád. Původní jednací řád přijatý v roce 1959 byl několikrát a v mnoha ustanoveních pozměněn a v listopadu 1982 zcela přepracován s účinností od 1. ledna 1983. Poté, co 1. října 1994 vstoupil v platnost Protokol č. 9 k Úmluvě (na jehož základě může věc předložit Soudu při splnění určitých podmínek přímo sám stěžovatel), se tento text stal po doplnění jednacím řádem A a Soud přijal další soubor pravidel, označený jako jednací řád B, který je aplikován pouze při projednávání věcí týkajících se států, jenž uvedený Protokol ratifikoval (Protokol č. 9 pro ČR vstoupil v platnost 1. 10. 1994). Protokol představuje závažnou změnu v postavení stěžovatele – zrovnoprávňuje jej ve vztahu ke státu, proti němuž stížnost směřuje. Podle čl. 48 Úmluvy dosud mohla věc předložit Soudu pouze Komise nebo některý ze smluvních států.

Pravomoc Soudu se vztahuje na všechny případy týkající se výkladu a provádění Úmluvy, které mu jsou při splnění dále uvedených podmínek předloženy. Rozhodovací pravomocí Soudu podléhají státy, které prohlásily, že ji uznávají jako obligatorní ipso facto, což učinily k 31. květnu 1995 všechny členské státy Rady Evropy s výjimkou Andory, Estonska, Litvy a Lotyšska, nebo které v konkrétní věci poskytly souhlas nebo uzavřely zvláštní dohodu k projednání věci Soudem.

Podle Úmluvy musí projednání každé věci Soudem předcházet stížnost zaslaná státem nebo fyzickou osobou, nevládní organizací nebo skupinou osob Evropské komisi pro lidská práva.

Po celou dobu od vzniku Soudu v roce 1959 až do současnosti je proto jeho činnost podmíněna prací Komise (kterou lze přirovnat k soudu I. stupně) a je s její činností bezprostředně spojena a provázána. Tento výklad se proto nemůže vyhnout alespoň stručnému popisu fungování mechanismu této interakce.

Komise projednává stížnosti individuálních stěžovatelů i stížnosti smluvních států. Individuální stížnosti (nesrovnatelně četnější) mohou podávat i jednotlivci, kteří nejsou občany žádného ze smluvních států a ani nemají na jejich území bydliště – postačující podmínkou je, aby osoba podléhala jurisdikci dotčeného státu (nejčastěji ve věcech trestních). Jsou však vyloučeny stížnosti předkládané třetími osobami nebo organizacemi, jež samy nebyly údajným porušením Úmluvy postiženy. Individuální stěžovatel nemůže abstraktně napadnout ani zákonodárství některé smluvní strany pro jeho neslučitelnost s Úmluvou, pokud se jeho stížnost neopírá o konkrétní případ porušení Úmluvy, mající přímý vliv na jeho osobní situaci.

Zastoupení advokátem není v řízení před Komisí na rozdíl od řízení před Soudem obligatorní, zejména v případech, kdy řízení před Komisí je již ve stadiu ústního jednání o přípustnosti a o meritu věci. Stát je totiž v těchto případech zastoupen vládním zmocněncem a právním expertem (často advokátem).

Pro každou věc je určen jeden z členů Komise jako zpravodaj. Může požádat stěžovatele nebo stát, proti němuž stížnost směřuje, o doplnění informací. Zpravodaj pak připraví pro Komisi písemný rozbor případu s návrhem na další postup. Mezi nejdůležitější podmínky přípustnosti stížnosti lze zařadit vyčerpání všech opravných vnitrostátních prostředků před jejím podáním a dodržení šestiměsíční lhůty ode dne vydání konečného rozhodnutí vnitrostátního orgánu.

Nepřípustná je stížnost, jejímž předmětem je údajné porušení práva, které není garantováno Úmluvou, stížnost směřující proti státu, který Úmluvu neratifikoval, nebo proti soukromé osobě a stížnost směřující proti státu, který Úmluvu sice ratifikoval, avšak k aktu údajně porušujícímu Úmluvu došlo před ratifikací. Důvodem odmítnutí stížnosti pro nepřípustnost je i to, že stížnost je zjevně nepodložená, je anonymní nebo se jedná o stížnost zneužívající právo na stížnost.

Komise zasedající v senátě nebo v plénu může prohlásit stížnost z uvedených důvodů za nepřípustnou. V opačném případě ji prohlásí za přípustnou, přičemž ještě předtím pozve účastníky k ústnímu jednání o přípustnosti i o meritu. Veškerá jednání Komise jsou neveřejná a obsah jednání je důvěrný. Po skončení ústního jednání Komise v neveřejné poradě věc posoudí před hlasováním o přípustnosti stížnosti. Je-li stížnost prohlášena za přípustnou, hlasuje Komise obvykle předběžně o meritu věci a seznámí se svým rozhodnutím účastníky.

Pokud Komise prohlásí stížnost za přípustnou, dá se k dispozici zúčastněným stranám s cílem dosáhnout smírného urovnání záležitosti. O případném smírném urovnání je vypracována pouze stručná zpráva, která je zaslána zúčastněným státům, Výboru ministrů a generálnímu tajemníkovi Rady Evropy ke zveřejnění. V takovém případě řízení definitivně končí.

Jestliže smírného urovnání dosaženo není, vypracuje Komise zprávu, ve které uvede zjištěné skutečnosti a vyjádří názor na to, zda tyto skutečnosti ukazují na porušování závazků, které pro příslušný stát vyplývají z Úmluvy. Ve zprávě mohou být vyjádřeny osobní názory jednotlivých členů Komise. Zpráva je doručena Výboru ministrů a zúčastněným státům.

Zpráva Komise, která obsahuje její názor na namítané porušení Úmluvy, není závazná a je pouze podkladem pro případné další řízení před Soudem. V posledních letech jsou stále častější případy, kdy Komise většinou hlasů konstatovala porušení některého z ustanovení Úmluvy a Soud zaujal názor opačný.

Jestliže v tříměsíční lhůtě počínaje dnem doručení zprávy Výboru ministrů není záležitost předložena Soudu, rozhodne Výbor ministrů sám, zda došlo k porušení Úmluvy. V uvedené lhůtě může věc předložit Soudu buď Komise nebo zúčastněný stát a při splnění podmínek Protokolu č. 9 k Úmluvě od 1. 9. 1994 i fyzické osoby, skupiny osob a nevládní organizace.

K projednání každé předložené věci – s určitou výjimkou sloučení některých věcí podle jednacího řádu – Soud ustavuje devítčlenný senát. Jeho členem je z moci úřední soudce, který je příslušníkem každého zúčastněného státu, dále pak předseda nebo místopředseda Soudu. Jestliže je tzv. národní soudce zaneprázdněn nebo se považuje za vyloučeného nebo takový soudce není, příslušný stát má právo určit člena Soudu (jiné státní příslušnosti) nebo jinou osobu jako soudce ad hoc. Do současné doby došlo k výběru soudce ad hoc ve 25 případech. Pokud jde o další členy senátu, vylosuje jejich jména předseda Soudu před zahájením projednávání věci.

Takto vytvořený senát může, popřípadě za jistých podmínek musí odstoupit (vzdát se práva projednat věc) ve prospěch velkého devatenáctičlenného senátu, který sám dále může ve vyjimečných případech odstoupit ve prospěch pléna Soudu.

Systém velkých senátů byl ustaven v říjnu 1994. Před tímto datem projednalo plénum Soudu 88 věcí. Od této doby do 31. května 1995 projednával velký senát 6 věcí.

Zpravidla, avšak s dosti četnými výjimkami, je řízení u Soudu zpočátku písemné: vyjádření a jiné písemnosti jsou doručovány soudní kanceláří v pořadí a lhůtách určených předsedou. Jakmile je řízení zahájeno, určí předseda datum zahájení zasedání, jež je zásadně veřejné.

Účastníky řízení jsou zúčastněný stát nebo státy a rovněž osoby stěžovatelů, které předložily věc Soudu na základě Protokolu č. 9. Komise pro lidská práva se podílí na řízení a deleguje k tomuto účelu jednoho nebo více svých členů; nemá však postavení účastníka. Po předložení věci Soudu se stává v podstatě jeho pomocníkem; je pověřena vyjádřením obecného zájmu a je přidružena k činnosti Soudu s úkolem objasňovat.

Úmluva z roku 1950 neumožňovala jednotlivým stěžovatelům předložit věc Soudu, ani se zúčastnit jednání jako strana. Jeden z článků bývalého jednacího řádu Soudu umožňoval zástupci Komise, aby mu asistovala osoba podle jeho výběru. Mohlo se jednat například o advokáta, dřívějšího advokáta stěžovatele nebo o stěžovatele samotného; Soud to uvedl ve svém rozsudku ze dne 18. listopadu 1970 a zástupci Komise od uvedené doby této možnosti několikrát využili.

Jednací řád A zachoval obdobné ustanovení, současně však zavedl důležitou změnu: pokud je věc Soudu již předložena některou vládou nebo Komisí, stěžovatel může vyjádřit přání zúčastnit se řízení. Učiní-li tak, což je nejčastější případ, musí být zásadně zastoupen advokátem. Jestliže mu byla poskytnuta bezplatná právní pomoc pro obhajobu jeho věci před Komisí, zachovává si ji i před Soudem; v opačném případě mu ji na jeho žádost může při splnění určitých podmínek kdykoli poskytnout předseda Soudu. Stejně je tomu i ve věci předložené Soudu podle jednacího řádu B, pokud tříčlenný výbor soudců rozhodl, že stížnost bude projednána.

V zájmu řádného výkonu spravedlnosti může předseda pozvat nebo vyzvat smluvní stát ve věci nezúčastněný k předložení písemných připomínek k určitým otázkám ve lhůtě, kterou určí. Může k tomu rovněž vyzvat nebo zmocnit jinou dotčenou osobu vedle stěžovatele. Ač některé žádosti byly odmítnuty, předseda v mnoha případech k tomuto postupu přikročil.

V případě sporu o pravomoc Soudu je věc vyřízena jeho rozhodnutím. Na podkladě rozhodnutí přijatého většinou hlasů vydává Soud konečné rozsudky, které zavazují zúčastněné státy a na jejichž výkon dohlíží Výbor ministrů. Soud může za určitých podmínek přiznat poškozené straně „spravedlivé zadostiučinění“.

Jestliže rozsudek vcelku nebo zčásti nevyjadřuje jednomyslný názor soudců, kteří věc projednávali, má každý soudce právo k němu připojit svůj vlastní názor (souhlasný nebo nesouhlasný). Je pravidlem (prakticky bez výjimky), že soudci tohoto práva využívají. Odlišné stanovisko je připojeno k rozsudku, a proto je vždy zřejmé, jak který soudce hlasoval.

Shora uvedené informace se vztahují výhradně k rozhodovací pravomoci Soudu. Jeden z protokolů k Úmluvě, který vstoupil v platnost 21. září 1970, přiznává Soudu další kompetenci, a to vydávat doporučující stanoviska; vzhledem k tomu, že je pojat restriktivně, nebyl dosud aplikován.

Poznámky:

¹⁾ Od 1. ledna do 31. května 1995 bylo Soudu předloženo 53 věcí a Soud vydal 16 rozsudků.

²⁾ Místa soudců za Andoru, Rumunsko, Moldávii, Albánii, Makedonii a Ukrajinu nejsou obsazena.

³⁾ Zvolen za Lichtenštejnsko.

Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasbourgu

Jako přílohové sešity Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek vydává Nejvyšší soud ČR

Předseda redakční rady: JUDr. Pavel Kučera

Nakladatelství ORAC, s. r. o., Praha

Nakladatelská redakce: JUDr. Karel Havlíček

Překlad: Mgr. Andrea Löfflerová

Sazba: Rudolf Svoboda

Tisk: OSTRAVSKÉ TISKÁRNĚ, a. s., Ostrava

Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva vychází s laskavým finančním přispěním a organizační pomocí Centra pro demokracii a svobodné podnikání, Štěpánská 18, Praha 1

Podávání novinových zásilek povoleno

Českou poštou, s. p.,

Odštěpným závodem Severní Morava

čj.: 3687/95-P/1 ze dne 28. 12. 1995

Podávání novinových zásilek povoleno

Českou poštou, s. p., Odštěpný závod Přeprava Praha

čj.: 2969/95, ze dne 12. 9. 1995

Distribuci provádějí

OSTRAVSKÉ TISKÁRNĚ, a. s., 709 70 Ostrava, Novinářská 7

Nakladatelství ORAC, s. r. o., 106 00 Praha 10, Jabloňová 80

NOVINOVÉ VÝPLATNÉ

Poštovné úvěrováno

pošta Ostrava 2

NOVINOVÉ VÝPLATNÉ

Placeno bankovním převodem

pošta 025 Praha 10 - Malešice

Index 47 301

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1996 (XLVIII),

Přílohový sešit V, ročník přílohových sešitů – II. z 25. 2. 1996.

Vydává Nejvyšší soud ČR v Nakladatelství ORAC, s. r. o., Praha.

Předseda redakční rady: JUDr. Pavel Kučera.

Adresa redakce: 657 37 Brno, Burešova 20, tel.: 05/41321237.

Ročně vycházejí 4 přílohové sešity.

Rozšiřuje, objednávky předplatného přijímá a informace o prodeji a odběru podává

Nakladatelství ORAC, s. r. o., 106 00 Praha 10, Jabloňová 80.

Administrace Nakladatelství ORAC: tel.: 02/758716, 02/755843, fax: 02/758720.